www.turkishstudies.net/social

Turkish Studies - Social Sciences

eISSN: 2667-5617

Research Article / Araştırma Makalesi

INTERNATIONAL
BALKAN
UNIVERSITY

Sponsored by IBU

Suriyelilerin Uyum Sürecinde Devlet Kurumları ve STK'ların Rolü

The Role of State Institutions and Non-Governmental Organization in the Integration Process of Syrians

Ahmet Akbulut*

Abstract: Social movements called the "Arab Spring", which erupted in Tunisia towards the end of 2010 and spread quickly to the Arab geography like a domino effect due to reaction to some basic socio-economic problems such as restrictions on fundamental rights and freedoms, freedom of speech, political corruption, high cost of living, unfair income distribution and unemployment. Arab spring caused the collapse of the dictatorial regimes in countries such as Egypt and Libya, civil war in Syria and Libya and some social reforms in countries such as Saudi Arabia, Algeria and Jordan. May be the most important result of Arab spring with regard to Turkey is eruption of civil war in Syria and fleeing millions of refugees toward Turkey as asylum seeker and substantially induce socio-economic effects in the structure of Turkey. Civil war in Syria has been taken longer time than expected and perception towards Syrian asylum seekers in Turkey slightly turned temporal to permanent status. In this context, providing economical and social integration of the millions of Syrians who immigrated to Turkey is serious in terms of both for the economy and domestic social peace in Turkey, as well as of reaching humanitarian living standards of Syrians. In this integration process, the role of non-governmental organizations as well as state institutions is important. In many fields from education to health, psycho-social support to vocational courses, both state institutions and NGOs should support asylum seekers and take steps to solve their problems. In this study, the role of the state institutions such as Directorate General of Migration Management and AFAD as well as some NGOs, who support the integration processes of Syrians, was pointed out and analysed how effective adaptation policy has been carried out.

Structured Abstract: The purpose of this paper is to reveal socio-economic effect of Syrian asylum seeker within the context of Turkey. Indeed civil war in Syria had erupted in 2010 and over 5.6 million people have fled Syria since 2011 due to reaction against repressive Esed regime. Unfortunately it has affected negatively Turkey both in terms of social and economic way. At the initial stage of crisis Turkey announced that it would apply an "open-door policy" for these refugees. Over years refugee flow from Syria has exceeded all predictions and passed sizeable level. According to the official numbers, there are roughly 3,500,000 Syrian refugees in Turkey as of 2020 and millions of them already residing in cities near the Syrian border. With the Interior Ministry's decision in October 2011, registered Syrian refugees are given "temporary protection status." Under the temporary protection regime, protection and aid is provided to Syrians, covering regulations on indefinite residence, protection against going back under coercion, and responding to emergency need. Although Turkey had been construct many refugee camps but 85% of the Syrians live outside of them. So these factors has influenced Turkish socio-economic structure significantly.

* Doktora Öğrencisi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Maliye Anabilim Dalı
PhD Student, Sakarya University, Institute of Social Sciences, Department of Public Finance
ORCID 0000-0003-3573-9457

ahmet.akbulut5@ogr.sakarya.edu.tr

Cite as/ Atıf: Akbulut, A. (2020). Suriyelilerin uyum sürecinde devlet kurumları ve STK'ların rolü, *Turkish Studies - Social*, 15(5), 2301-2322. <https://dx.doi.org/10.47356/TurkishStudies.43261>

Received/Geliş: 30 April/Nisan 2020

Accepted/Kabul: 20 August/Ağustos 2020

Copyright © INTAC LTD, Turkey

Checked by plagiarism software

Published/Yayın: 30 August/Ağustos 2020

CC BY-NC 4.0

Until a tolerable point these immigrants were absorbed into the Turkish melting pot and largely integrated into Turkish society. But we mention millions of refugees in question. Turkey now hosts the largest refugee population in the world. So managing negative effect of refugees and orientation problems makes tough challenge for Turkish government.

There are negative perceptions of migrants in many societies. This is often framed in popular notions of “us” and “them”, presenting economic challenges, or perhaps being seen as raising security concerns or creating ambivalence in cultural and political spheres, all of which have affected how migrants are perceived by host societies. Differences in cultures, languages and life styles make social integration more challenging and Turkey has to manage orientation program and imply related projects efficiently. Otherwise uncontrolled urban development, ethnic and sectarian polarization, polygamy among local communities, informal employment, disturbance due to changing demographics in some bordering cities have really threatened socio-economic life and the challenging living conditions and lack of educational opportunities for Syrian refugees might worsen certain social issues in the long term.

The orientation problem and its way of doing is our research question. Firstly how to mitigate the potential negative socioeco-nomic impact of the refugee presence on host communities ?. How to maximize the social and economic ben-efts of the refugee presence for host communities and the Turkish economy as a whole ? What roles NGOs are played that provide services to Syrian refugees in Turkey ?

We firstly handled the Syrian migration and its orientation problem theoretically. Many people make one of the most challenging decisions in their lives: to leave their homes and townships in search of a safer or better life. Migration is a term that encompasses a wide variety of movements and situations that involve people of all walks of life and backgrounds. More than ever before, migration touches many countries and people in an era of deepening globalization and it has generally negative impact over the host countries.

Migration research is informed by different strands of theory building and is often anchored in epistemological, ontological and methodological frameworks. Theories of migration are important because they can help us understand population movements within their wider political and economic contexts. So there is a growing need for analytical tools and approaches that allow us to deal with the complex, contradictory, and contested nature of migration. In this context we mention early theories like Ravenstein who is widely regarded as the earliest migration theorist. He developed "Laws of Migration" (1889) known as neo-classical equilibrium perspective. He concluded that migration was governed by a "push-pull" process; that is, unfavorable conditions in one place (oppressive laws, heavy taxation, etc.) "push" people out, and favorable conditions in an external location "pull" them out. Ravenstein's laws stated that the primary cause for migration was better external economic opportunities; the volume of migration decreases as distance increases; migration occurs in stages instead of one long move; population movements are bilateral; and migration differentials (e.g., gender, social class, age) influence a person's mobility. Secondly Everett Lee (1966) reformulated Ravenstein's theory to give more emphasis to internal (or push) factors. Lee also outlined the impact that intervening obstacles have on the migration process. He argued that variables such as distance, physical and political barriers, and having dependents can impede or even prevent migration. Lee pointed out that the migration process is selective because differentials such as age, gender, and social class affect how persons respond to push-pull factors, and these conditions also shape their ability to overcome intervening obstacles. Furthermore, personal factors such as a person's education, knowledge of a potential receiver population, family ties, and the like can facilitate or retard migration. Thirdly Petersen defined some migration type based on these theories. Primitive migration (ecological push), impelled migration (migrants retain some power to decide whether or not to leave), forced migration (do not have power to decide), free migration (will of the migrants are decisive), mass migration (growing of individual migrant into broad stream). According to him geographic, economic and social properties of country or region are important factors.

In this context we evaluate Syrian migration to Turkey and focused on their results over Turkish economic and social life. In the economic context, its is apparent that risks and opportunities are closely intertwined but there has been increasingly negative effect in line with domestic economic crisis of Turkey. Firstly there has been an increase in rental prices and, as a result, it is often difficult to find affordable rentals. There has been an increase in inflation over migrated cities. Hiring illegal workers is spreading, especially among small businesses and cause unfair competition. Local workers believed that job opportunities have been taken away from them. There has been an important decrease in wages in areas with Syrian refugees.

Hospitals in border provinces offer approximately 30% to 40% of their services to Syrian refugees that caused capacity problem. Municipality services are become insufficient due to explosion of population.

In terms of social effect there are rumors among the public that Syrians disturb law and order. With domestic economic crises, there is a risk of violent mass reaction associated caused by the provocations capitalizing on anger towards Syrian refugees. People who are living borders cities are more vulnerable to terrorist attacks. Lastly Syrians live together in the ghettos is a challenge to the integration process. This situation may cause security problems in the future.

Over years, its understood that the overwhelming majority of Syrian refugees will likely remain in Turkey although Turks just wanted the refugees to return home. Because it is difficult to persuade people to resettle in a war-devastated area. For example according to a 2017 survey, 61% of Syrian refugees say that they would return only if the war ended and a "good" regime were in place in Syria; another 16 % say they are "not thinking to go back at all. On the other hand he Syrian population in Turkey is growing. In November 2018, Interior Minister Süleyman Soylu announced that 385,431 Syrian babies had been born and registered in Turkey since 2011.

In this frame Turkey has to manage integration process effectively and has to improve comprehensive Syrian refugee policy. There should be a holistic policy that includes work force development, educational development, accommodation aid, health service restructuring, a betterment of municipality services, and progress in terms of host community understanding. Opening up new living areas Giving more authority to local governments and enabling coordination between local governments and provincial authorities, increasing the border controls against illegal passage, enhancing public receptivity of the Syrians, ameliorating the Syrian stereotype, more benefit from international financial aids, approaching the refugee crisis independent from domestic politics, preventing the abuse of women and children, creating a database on changes in the demographics of Syrians, preventing begging, and creating social areas for refugees. If the integration process can be managed successfully, it can contribute to the diversity and improvement of a new multicultural structure in Turkey.

Based on this assessment Non-Governmental Organization can provide support mechanism and can be very active in assistance to government. NGOs are playing active role in development activities in the fields of education, relief, health care, medical support, sanitation, women and children to improve the quality of life. Secondly they will have to play a major role in developing programs and projects that can assist in building refugees' capacity to live independently.

Keywords: Migration, Syrians, Integration, State Institutions, NGOs.

Öz: 2010 yılının sonlarına doğru Tunus'ta patlak veren ve hızla Arap coğrafyasına bir domino etkisi gibi yayılan, adına Arap Baharı adı verilen toplumsal hareketler temel hak ve özgürlüklerin kısıtlanması, ifade özgürlüğünün olmaması, siyasi yozlaşmalar, yolsuzluk, hayat pahalılığı, adaletsiz gelir dağılımı ve işsizlik gibi sosyo-ekonomik sorunlara tepki olarak doğmuştur. Mısır ve Libya gibi ülkelerde diktatör rejimlerin devrilmesine, Suriye ve Libya gibi ülkelerde iç savaşa, Suudi Arabistan, Cezayir ve Ürdün gibi ülkelerde toplumsal anlamda bazı reformların yapılmasına sebep olmuştur. Arap baharının ülkemiz açısından belki de en önemli sonucu Suriye'de iç savaşa yol açması ve iç savaştan kaçan milyonlarca göçmenin Türkiye'ye sığınması ve bunun Türkiye sosyo-ekonomik yapısında yarattığı dalgalanmadır. İlerleyen yıllarda Suriye'deki iç savaş beklenenden uzun sürmüş ve göç eden sığınmacıların Türkiye'de kalıcı olduğu anlaşılmaya başlanmıştır. Bu bağlamda göç eden milyonlarca Suriyelinin ekonomik ve sosyal uyumunun sağlanması, hem Türkiye ekonomisi ve iç sosyal barışı için, hem de göçmenlerin insani yaşam standartlarında erişebilmeleri açısından önemlidir. Bu uyum sürecinde devlet kurumlarının olduğu kadar, sivil toplum örgütlerinin de rolleri büyüktür. Eğitimden sağlığa, psiko-sosyal destekten, mesleki kurslara kadar birçok alanda hem devlet kurumları hem STK'lar, Suriyelilere destek olmalı, onların sorunlarını çözmeye yönelik adımlar atmalıdırlar. Bu çalışmada, Türkiye'de Suriyelilerin uyum sürecinde onlara destek veren Göç İdaresi Müdürlüğü, AFAD gibi devlete bağlı kurumların yanı sıra, bazı STK'ların rolüne değinilmiş, bu bağlamda ne kadar etkin bir uyum politikasının yürütüldüğü tespit edilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Göç, Suriyeliler, Uyum, Devlet Kurumları, STK.

1. Giriş

2010 yılında Tunus'ta başlayan, Arap coğrafyasına hızla yayılan ve sonradan Prag baharından esinlenilerek ‘‘Arap Baharı’’ olarak adlandırılacak olan siyasal ve toplumsal hareketler, Arap ülkelerindeki tek adam yönetimi, temel hak ve özgürlüklerin kısıtlanması, ifade özgürlüğünün olmaması, siyasi yozlaşmalar, yolsuzluk, hayat pahalılığı, adaletsiz gelir dağılımı ve işsizlik gibi sosyo-ekonomik sorunlara tepki olarak doğmuştur. Bu sorunların ileri derecede kendini hissettirmesi nedeniyle zincirleme etki yaratarak hızlı şekilde Tunus, Mısır, Libya, Yemen, Suriye, Bahreyn gibi diğer Arap ülkelerine yayılmış, birbiri ardına kitlesel gösterileri tetiklemiş, hatta şiddetli çatışmalara ve iç savaşlara dönüşmüştür. Ancak iç ve dış faktörlerin etkisi ile Cezayir ve Fas gibi Kuzey Afrika ülkeleri ile Irak, Sudan, Lübnan, Suudi Arabistan ve Umman gibi Ortadoğu ülkelerinde daha ılımlı bir süreç yaşanmış, ciddi protestolarla karşılaşılmamıştır (Göçer ve Çınar, 2014: 53-54).

Arap Baharı bir domino etkisi yaratarak, Kuzey Afrika ve Ortadoğu'da etkisini kısa süre içerisinde göstermiş ve nihai aşamada da Suriye'ye yayılmıştır. Ülkede devlet otoriteleri binlerce protestocuyu tutuklamaktan ve kitlelere karşı şiddete başvurmaktan kaçınmamıştır. Sürecin oldukça sert geçtiği, gösterilerin ve protestoların adım adım iç savaşa çevrildiği ve şiddetini giderek artırdığı ülkelerin başında Suriye gelmektedir (Bozkurt, 2016: 58).

Suriye'de gösterilere katılan muhaliflerin başlattıkları eylem ve protestolar zamanla iç savaşa dönüşmüş ve 2011 yılında iç savaş resmen başlamıştır. İlk başlarda Suriye'de rejimin kısa süre içinde yıkılacağı öngörülmüş, başta ABD, Türkiye ve diğer batılı ülkeler hesaplarını buna göre yapmıştır. Ancak eski müttefik Rusya ve mezhep kardeşi İran'ın devreye girmesi ile dengeler değişmiş, ABD ve Türkiye'nin desteklediği silahlı muhalif gruplar gerilemiş ve yıkılmakta olan rejim kurtarılmıştır (Özdemir, 2016: 93-94). Şiddet ortamının uzamasına ve yıkıcı etkilerinin artmasına neden olan bu dış müdahaleler, savaşın ekonomik ve sosyal maliyeti artırmış, ülke ekonomisi ve alt yapısı harap olmuş, toplumsal düzeni ve devlet işleyişi çökmüş, milyonlarca Suriyeli çevre ülkelere göç ederek sığınmacı veya mülteci konumuna düşmüştür.

Şekil 1. Türkiye'deki Suriyeliler

Kaynak: Erdoğan, Konrad Adenaur Stiftung, s.4

Şekil 1'de görüldüğü gibi ülkemizde bulunan Suriyelilerin Türkiye tarafından vatandaşlık verilme çalışmaları devam etmekte ve çeşitli kriterlere göre, iç kamuoyu dengeleri gözetilerek ve başvuranların adli siciline göre vatandaşlık hakkı tanınmaktadır. Yine yaklaşık 100 bin kişiye oturma izni verilmiştir ancak oturma izni verilmesi gelen misafirlerin artık geri gönderilmeyeceği anlamına gelmez.

İç savaşın yarattığı göç dalgası Suriye'nin çevre ülkelerine ve Avrupa'ya doğru gerçekleşmiş, en çok da Türkiye'ye yönelmiştir. Ancak ekonomik ve siyasi nedenlerle Türkiye

2016 sonrasında yürüttüğü “açık kapı politikası” nı fiili olarak durdurmuş, bilhassa son 2 sene içinde Suriye, Irak ve İran sınırlarına terörle ve düzensiz göç ile mücadele kapsamında 900 km’yi aşan bir duvar örmüştür. Fakat Türkiye geç kalmış, geçen sürede oldukça yüksek miktarda sığınmacı ve kaçak göçmen giriş yapmıştır. Savaşın başladığı 2011 yılının başlarından itibaren binlerce Suriyeli, iç savaşın dozajının artmasına istinaden büyük gruplar halinde Türkiye’ye sığınmışlardır. Mülteciler Derneği’nin verilerine göre 2020 Mart ayı itibarıyla Türkiye’de 3 milyon 587 bin 779 Suriyeli bulunmaktadır. Bunların önemli bir kısmı Urfa (422.729), Hatay (438.741), Antep’te (450.031) ve Kilis’te (112.192) barınmaktadır. Bu illerin nüfusunu göz önünde bulundurduğumuzda Suriyelilerin Türkiye’nin güney bölgesindeki demografik yapıyı değiştirdiğine rastlanmıştır. Örneğin Kilis’teki 112 bin 196 Suriyelinin il nüfusu içindeki oranı %78’dir. Diğer yandan bu oran Hatay’da %27, Şanlıurfa’da %21 ve Gaziantep’te ise %22’dir. Türkiye geneline baktığımızda geçici koruma altına alınan kayıtlı Suriyelilerin genel nüfusa oranı %4,31’dir. Savaşın başından beri Türk vatandaşlığı verilen Suriyeli sayısı ise 110 bin olarak açıklanmıştır (www.multeciler.org.tr, 2020).

Dolayısıyla Suriye iç savaşının Türkiye’de, Avrupa’da ve Orta Doğu’da önemli yansımaları olmuştur. Milyonlarca insanın mülteci veya sığınmacı durumuna düşmesi, Türkiye’de ve savaş coğrafyasındaki nüfus yapısında önemli değişiklikler ortaya çıkarması, göçün getirdiği insani dram, milyonlarca sığınmacının Türkiye ekonomisine olan parasal yükü, Ortadoğu’da Rusya’nın önemli stratejik küresel güç olarak ortaya çıkışı, küresel güçlerin aralarındaki mücadelede kendileri yerine araç örgütler veya siyasal yapılanmalar kullanmaya başlaması konunun önemini ortaya koymaktadır. Suriye iç savaşının Türkiye ekonomisine ve sosyolojisine olan etkilerini incelemeyi amaçlayan bu çalışmada göçün doğurduğu toplumsal sorunlar tespit edilip en hızlı ve düşük maliyetle yeni sürece uyumun nasıl sağlanacağı, Türkiye geneli ve bölge halkının nasıl uyum sürecine adapte edileceği analiz edilmiş, bu konuda devletin ve çeşitli sivil toplum kuruluşlarının yaptığı oryantasyon çalışmalarına yer verilmiştir.

2. Teorik ve Kavramsal Çerçeve

Göç kavramı, nedenleri ve sonuçlarıyla psikolojik, ekonomik ve sosyal birçok açıdan değerlendirilmesi gereken bir konudur. Dolayısıyla bu konuda bazı teoriler ortaya atılmıştır. Bu teorilere göre göçün nedenleri mesafe, istihdam olanakları, güvenli ülke arayışı, gelir beklentisi gibi etkenler belirlenen ortak noktalardır.

Ravenstein’ın göç kanunları, 1871 ve 1881 yılları arasındaki İngiltere’deki nüfus sayımı istatistikleri üzerine kurulmuştur. Bu kanunlara göre göçün en önemli çekici faktörü mesafe ve ekonomik olarak daha iyi koşullarda yaşama isteğidir. Bu göçmenlerin büyük çoğunluğu yalnızca kısa mesafeli yerlere göç ederler. Kısa mesafelerde ulaşım ağı daha kolay ve bilgi sahibi olmak için koşullar daha elverişlidir. İngiltere’de sanayileşme ve ticaretin artmasıyla kentlere olan yoğun göç sonucunda, basamaklı şekilde seyren ve boşalan yerler (kırsal gölgeler), basamak gibi uzak bölgelerden gelen göçmenlerce doldurulur (Adıgüzel, 2016: 23). Ravenstein, göçün doğrultusunun ekonomik ve sosyal açıdan daha iyi imkânlar sunan, hayat standartları yüksek alanlara doğru olacağını ve bu süreçte göçü etkileyen ana faktörün “uzaklık” olduğunu belirtmiştir (Çağlayan, 2006: 71).

Everett Lee (İtme-Çekme) Göç Kuramında ise hem yaşanan yerde hem de göç edilecek olan yerde itici ve çekici faktörler vardır. Göç sürecini başlatan dört temel faktör; yaşanan yerle ilgili faktörler, göç edilen yerle ilgili faktörler, işe karışan engeller ve bireysel faktörlerdir. İtici faktörler, bireyin yaşadığı yeri terk etmesine sebep olan ekonomik, sosyal ve siyasi vb. sorunları içermektedir. Çekici faktörler ise; göç edilmek istenilen ülkedeki cezbedici fırsatları kapsamaktadır (Lee, 1966: 50). İtme çekme kuramında refah düzeyi yüksek, endüstrileşmiş ülkelerin; kendi ülkelerinde işsizlik yaşayan veya düşük ücretle sosyal güvenlik yoksun olarak çalışan bireylere çekici geldiği tezi kabul edilmektedir. İşgücü göçü açısından bakıldığında, yaşanan ülkenin düşük

çalışma koşulları itici etmenleri oluştururken, göç edilecek ülkenin vaat ettiği yüksek çalışma koşulları ve özlük hakları ise çekici etmenleri oluşturmaktadır (Aksoy, 2012: 295).

Petersen bu teorilere dayanarak bazı göç tipleri tanımlamıştır. Bölgenin genel ekonomik durumunun, göç için daima önemli bir faktör olduğunu öngören Petersen, toplumdaki bazı sınıflar için bölgedeki ekonomik yapının taşıdığı anlama ve ekonomik gelişmişlik seviyesinin bu sınıfların göçünü hangi yollardan etkilediğine dikkat çekmek istemiştir. Zira ekonomide yaşanan değişimler üst, orta ve alt sınıfları farklı biçimlerde etkileyebilmekte ve kişilerde farklı reaksiyonlar verilmesine sebep olabilmektedir. Bu bağlamda Petersen, bireysel ve sınıfsal farklılıkları da hesaba katarak, göçü beş farklı kategoriye ayırmıştır (Petersen, 1958: 258). Bunlar; ilkel göç, zorlama ile yapılan göç, yönlendirme ile yapılan göç, serbest ve kitlesel göçlerdir.

Burada göç ekonomik krizler, insan hakları ihlalleri, afetler, kıtlık, açlık, salgın hastalıklar, ülkeler arası çatışmalar, iç karışıklıklar veya çatışmalar nedeniyle topraklarını yasal ya da yasal olmayan yollardan terk etmeleri ve geçici bir çözüm olarak yaşamlarını sürdürebilecekleri daha güvenli sığınma yerleri aramaya mecbur kalmaları şeklinde tanımlanmıştır. İş bulamayan, aş bulamayan, kendine ait bir değer bulamayan veya istilacı-sömürgeci iç/dış güçlerden ve savaşlardan kaçmanın en önemli yollarından biri göçtür. Göç, ortaya çıkış şekillerine göre genel olarak iç ve dış göç olarak ayrılmaktadır (Giddens, 2008:569).

Göçmen ise kendisi ve aile üyeleri için maddi veya sosyal koşulların dahi iyi olduğu başka yerlere hareket eden kişiler demektir. Birleşmiş Milletler bu tanıma bir yıldan daha uzun süreli yabancı ülkeye gitmiş ve burada ikamet etmiş kişileri dâhil eder. Yani BM'ye göre düzenli ya da düzensiz, gönüllü veya zorunlu ne olursa olsun göçmenin tanımını kaldığı süre üzerinden belirlenmiştir (Sert, 2014:514). Göçmenlik ile bir diğer kategori ise gönüllü ve zorunlu göçmenliktir. Gönüllü göçmenlik, kendi iradesi ile ekonomik nedenlerden kaynaklanan göç türü iken zorunlu göçmenlik politik olaylar, doğal afetler gibi nedenlerden dolayı sürgün edilen ve göçe zorlanan göçmenleri içeren bir anlama sahiptir (Sert, 2014:515). Burada sıklıkla kullanılan diğer kavramlar mülteci ve sığınmacıdır. 1951 Birleşmiş Milletler Cenevre Sözleşmesine göre mülteci *1 Ocak 1951 tarihinden önce meydana gelmiş olaylar sonucunda ırkı, dini, milliyeti, belli bir toplumsal gruba üyeliği veya siyasi düşünceleri nedeniyle takibata uğrayacağından haklı olarak korkan takibata uyruğunu taşıdığı ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ve yine bu korku nedeni ile yararlanmak istemeyen veya vatansız olarak yukarıda geçen nedenler yüzünden önceki daimi ikamet ülkesine dönemeyen veya dönmek istemeyen kimse* şeklinde tanımlanmıştır. (BMMYK, 2005a:6).

Sığınmacı ise ırkı, dini, milliyeti, belirli bir toplumsal gruba üyeliği veya siyasi düşünceleri nedeniyle takibata uğrayacağından korktuğu için vatandaşı olduğu ülke dışında bulunan ve vatandaşı olduğu ülkenin himayesinden istifade edemeyen veya korkudan dolayı etmek istemeyen, bir ülkeye sığınan ve o ülkeden mülteci statüsü talep eden yabancı olarak tanımlanmıştır (İltica ve Göç Mevzuatı, 2005:8)6. Bu iki terim aynı değildir. Sığınmacı Avrupa dışından gelen ve 1951 Sözleşmesinde mülteci olarak ifade edilen tanıma göre sığınma başvurusunda bulunsun bile kendisi ile ilgili kesin karar verilemeyen kişidir. Bu bağlamda İngilizcede “refugee”, “asylumseeker” kavramlarının karşılığı olan “mülteci” ve “sığınmacı” ifadeleri daha çok idaresinde bulundukları devlet tarafından baskı altına alındığı ya da dinsel, etnik ve benzeri kimlikleri nedeniyle hakları ihlâl edildiği için farklı bir ülkede yaşamayı talep eden toplulukları veya bireyleri tanımlamakta kullanılan terimlerdir (Köse, 2016:2). Mülteci ve sığınmacının daha çok sosyal ve politik etkenlerden kaynaklandığı için zorunlu göçmenler kategorisinde olduğu söylenebilir. Göç ile birlikte sık kullanılan ve karıştırılan bir diğer kavram ise ilticadır. İltica kavramı olarak, bir kişinin yabancı bir devletin ülkesine, diploması temsilciliği ya da konsolosluk binalarına, savaş gemileri ya da devlet uçaklarına girerek kendi devletince ya da başka bir yabancı devletçe kendisine karşı yapılan baskılardan ya da yasal kovuşturmalardan kaçmasını ve bu açıdan sığındığı devletin güvencesini elde etmesidir (Pazarcı, 1989: 30).

3. Göçün Doğurduğu Sosyal Problemler

Savaşın uzun sürmesi, Türkiye'nin yakın coğrafyada olması, bölgesinde en büyük ekonomi olması ve izlenen açık kapı politikası nedeniyle bölge ülkeleri içinde sığınmacılara en çok ev sahipliği yapan ülke Türkiye'dir. Lübnan 950 bin, Ürdün 660 bin, Irak 254 bin ve Mısır 132 bin sığınmacıya ev sahipliği yaparken Türkiye'de yaklaşık 3,6 milyon Suriyeli barınmaktadır. Savaşın başından beri ülkesinden kaçan toplam nüfusun 6,6 milyon olduğu düşünüldüğünde Türkiye'nin bu nüfusun yaklaşık %55'ni barındırdığı ortaya çıkmaktadır. Bu oldukça yüksek bir rakamdır. Halihazırda zaten çok fazla yapısal sorunu olan kentlere ciddi oranda Suriyelilerin göç edip yerleşmesi, bu şehirlerde yoksullaşma oranını artırmış, kamu hizmetlerinde daha fazla sorun yaratmıştır. Suriyelilerin yoğun Türkiye ilgisi önemli sonuçlar doğurmuş ve beraberinde bazı problemleri (uyum, güvenlik, kayıt dışılık, asayiş, sınır güvenliği gibi) de getirmiştir. Özellikle 2013 yılının son dönemlerinden itibaren sınırdaki kampların kapasiteleri dolmuş, Suriyelilerin metropollere ya da kırsala gitmelerine izin verilmiş, böylelikle Suriyeliler de, kendilerine destek verebilecek Suriyeli yakınlarının yaşadıkları yerlere göç etmeyi tercih etmişlerdir. Bu göçler; bölgeler ve iller arasında dengesiz bir dağılıma neden olmuştur, bu dağılım da söz konusu problemleri ağırlaştırmıştır.

Şekil 2. Türkiye'de Uluslararası Koruma Sahibi/Başvuru Sahiplerinin Dağılımı (Ağustos 2019)

Kaynak: Erdoğan, Konrad Adenauer Stiftung, s.5

Şekil 2.'ye göre, Türkiye içinde uluslararası korumadan yararlanan kişilerin dağılımı verilmiştir. Buna göre Ağustos 2019 itibariyle en fazla uluslararası koruma hakkı Suriyelilere (%89) verilmiştir. Geçici Koruma statüsü verilen Suriyelilerin sayısı 3.5 milyonu geçmiştir. Suriyelileri %4 ile Afganlar, %3 ile Iraklılar ve %1 ile İranlılar takip etmiştir.

Yasadışı yollarla geldikleri ve kayıtları tutulmadığı için devlet tarafından “düzensiz göçmen” olarak isimlendirilen bu sığınmacıların yaklaşık olarak 500-700 bini, 2014-2016 yılları arasında Avrupa'ya geçerken, bir kısmı da Türkiye'de kalmıştır. Bu gelen düzensiz göçmenlerin tamamı Suriyeli değildir. 2019 Temmuz ayı itibari ile Türkiye'de Suriye dışından milletlerden toplam 470 binden fazla kişi, uluslararası koruma statüsü almış ya da başvurusu yapmıştır. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK), Eylül 2018'de bu sayıyı 370 bin olarak vermiş, Türkiye verilerine göre ise, toplam Suriyeli olmayan sığınmacılar içinde en fazla sayıyı 170 bin ile Afganlılar, akabinde ise 142 bin Iraklılar ve 39 bin ile İranlılar oluşturmaktadır (Konrad Adenauer Stiftung, 2019: 5).

Suriyelilerin durumunu diğerlerinden farklı kılan sadece sayısı değil gelenlerin demografik yapısıdır. Türkiye'ye göç eden ve yerleşen Suriyelileri yaş grupları ve cinsiyet bakımından sınıflandırmak gerekirse; Suriyelilerin içinde 0-4 yaş grubu arasında bulunanların sayısı %14,7 yani 539 bindir. 1 milyon 694 binden fazla Suriyeli, yani toplam içindeki %46,4'ü ise 18 yaşının altındaki çocuk ve gençlerden oluşmaktadır. Cinsiyet dağılımı açısından ise erkek nüfus %54,1,

kadın nüfusu ise %45,8'dir. 15-64 yaş arasındaki "aktif çalışma nüfusu" ise 2 milyonu aşkındır (Erdoğan, 2019: 7).

Diğer bir konu ise Türkiye'de doğan Suriyeli bebek sayısıdır. Kesin olmasa da, 2011-2015 arasında Türkiye'de doğan bebek sayısının yaklaşık 100 bin olduğu tahmin edilmektedir. Sağlık Bakanlığı'ndan açıklanan resmi verilere göre, 2016 yılında 82.850, 2017 yılında 111.325, 2018'de ise 140 bin Suriyeli bebek doğmuştur. İçişleri bakanı ise, 19 Eylül 2019'da verdiği bir demeçte Türkiye'de sürecin başından beri doğan bebek sayısının 450 bin olduğunu açıklamıştır. 2019'da yeni doğan bebek sayısı en az 170 bin olarak düşünüldüğünde, günlük ortalama 450 bebeğin doğduğu söylenebilir(www.bianet.org, 2019).

Suriyelilerin eğitim düzeyi de önemli sorunlara gebe dir. Gelen Suriyelilerin Türkiye eğitim seviyesi ortalamasının oldukça altındadır ve yaklaşık yarısının ya okuma-yazma bilmedikleri ya da ilkökul mezunu bile olmadıkları bilinmektedir Bunun sebebi, Türkiye'ye gelen Suriyelilerin, daha çok Suriye'nin kuzeyinden kırsal bölgelerden gelmeleridir. Türkiye'de Suriyeli çocukların eğitimine önem verilmesi, kayıp nesillerin en aza indirilmesi bakımından hayati bir önem taşımaktadır(ILO and WFO, 2017: 83).

Gelen Suriyeliler işgücü piyasasında emek yoğun sektörlerde ve ağırlıklı olarak vasıfsız iş kollarında çalıştıkları (bağımlı olarak çalıştıkları ve/veya zamana dayalı çalıştıkları) görülmektedir. Türkiye'de resmi olarak kayıtlanmış 3,6 milyon Suriyelinin sadece %10'u bir meslek sahibidir. Başta Güneydoğu Anadolu Bölgesi olmak üzere Türkiye'nin hemen hemen bir çok bölgesine yayılan Suriyeliler, hizmet sektöründen, merdiven altı atölyelere değin pek çok farklı alanlarda çalışmaktadırlar. Ancak bu gelenlerin yalnızca %10'nun meslek sahibi olması yani %90'nının vasıfsız olması doğal olarak kayıt dışı istihdamı beraberinde getirmektedir ("Suriyelilere 'Çalışma İzni' Geliyor", Hürriyet, 11.01. 2016).

Suriyeliler başta olmak üzere Afganistan gibi değişik ülkelerden Türkiye'ye sığınmış yabancıların, ucuz ve kayıt dışı olarak hemen her sektörde çalıştırılması konusundaki eğilimler güçlenmekte ve Türkiye'nin kayıt dışı istihdamla mücadelesini zorlaştırmaktadır. Türkiye'deki mülteci nüfusunun büyüklüğü; kamusal sosyal hizmetlerin işleyişi açısından yarattığı ekonomik külfetler, mültecilerin bölgesel yoğunlaşmaları nedeniyle ulusal güvenlik açısından taşıdığı riskler; ayrıca yerleşik düzene geçmeleri ve sosyal etkileşimlerin artması sebebiyle yaşanan uyum problemleri, kayıt dışı istihdamla ilgili oluşturduğu olumsuzluklar ekonomik ve sosyal hayatı doğrudan etkileyerek oldukça olumsuz sonuçlar yaratmaktadır(TRC and WFP,2019).

4. Uyum Sürecinin Arka Planı ve Temel Motivasyonu

Öncelikle Suriye iç savaşının yavaş yavaş sona ermesiyle Türkiye'deki milyonlarca sığınmacının geri gönderilmeyeceği anlaşılmış bu yüzden Türkiye'deki sığınmacıların Türk toplumuna ekonomik ve sosyal uyumunun sağlanması gerekliliği ortaya çıkmıştır. Burada kamu kuruluşları ve bazı sivil toplum kuruluşları hazırladıkları projelerle ekonomik ve sosyal uyumu hızlandırmış, hükümet çıkardığı yasa ve yönetmeliklerle uyum sürecinin hukuki alt yapısını hazırlamıştır. Burada kamu kurumlarının rolü uyum sürecini mümkün olduğu kadar hızlı ve başarılı şekilde yönetmek, uyum sorunlarının meydana getirdiği sorunları çözmek ve sürece finansal destek sağlamaktır.

Suriyeliler, topluma uyum, istihdam, barınma, gıda, giyim, eğitim ve sosyal hayata dair çeşitli problemlerinin çözümüne yönelik olarak hem devlet tarafından hem de çeşitli STK'lar tarafından mali destek programları uygulamaya geçirilmiştir. Girişlerin artmasıyla Suriyeliler daha kalıcı bir konut, iş ve çocukları için eğitim imkânı ararken, dil kurslarına katılırken, yeni çevrelerine uyum sağlamaya çalışırken gayri resmî bir entegrasyon süreci zaten başlamıştır. İşte önemli olan bu süreci profesyonel şekilde yönetmektir(Kirişçi B.E, 2014).

Bu doğrultuda son 8 yıllık süreçte Türkiye tarafından Suriyeliler için harcanan miktar 40 milyar dolar, uluslararası yardım organizasyonlarından tarafından harcanan miktar 455 milyon dolar ve Avrupa Birliği fonlarından yapılan harcamalar ise 3.5 milyar Euro'yu bulmuştur. Söz konusu yardımlar ile sığınmacıların sağlık, eğitim vb. temel ihtiyaçlarını karşılamak üzere 10 farklı kentte toplam 22 kamp kurulmuş ve bu kamplara yaklaşık 600 bin Suriyeli yerleştirilmiştir (www.afad.gov.tr, 2013)

Devlet, çeşitli STK'lar ve kamusal nitelikli yardım kuruluşlarının tüm bu çalışmaları etkin yürütebilmesine yardımcı olmak için 10. Kalkınma planı Göç Özel İhtisas Komisyonu Raporu hazırlamış, kısa ve uzun vadeli hedeflerini belirlemiş, önemli tespitler yapmıştır.

Öncelikle göç sorunu Türkiye için hep var olacaktır, çünkü hem bölgesinde çekim merkezi, istikrar adası, hem de Avrupa'ya açılan önemli bir transit ülkedir. Çünkü kaynak ülkelerdeki ekonomik, siyasi ve sosyal sorunların bertaraf edilmezse, düzensiz göç hareketlerinin kalıcı olarak sonlandırılması veya kontrol altına alınması mümkün olmaz. Eğer göç alanında sağlıklı, etkin politikalar oluşturulmazsa ve kapsamlı bir veri sistemi kurulamazsa süreç yönetilemez. Ülkemizde mülteci hukuku alanındaki görülen yasal boşluklar da ciddi sorunlar yaratmaktadır. Bu sebeple, bir an önce hukuksal alanda kurumsal ve mevzuat altyapısı tamamlanmalı, yönetilebilir bir süreç oluşturulmalıdır. Buna ilaveten Türkiye kurumsal altyapı ve güncel gereksinimlere cevap verebilecek yasaları çıkarmalıdır. Böylelikle göç olgusunu tehdit olmaktan çıkıp, bir fırsata dönüşebilecektir.

Bu minvalde ilk olarak uluslararası göç verilerinin derlenmesine, sayısal bilgi üretmesine ilişkin düzenli bir kayıt sistemi kurulması, beşer yıllık dönemler için hazırlanan Resmi İstatistik Programı (RİP) kapsamında oluşturulan ve düzenlenen çalışma grubu toplantılarıyla veri kaynaklarının geliştirilmesi hedeflenmiş, böylece uluslararası standartlara uygun istatistiklerin üretilmesi amaçlanmıştır. Kaliteli ve güvenilir bir veri tabanı sayesinde göç hareketlerinin özellikleri tüm yönleriyle yansıtılabilecek, etkin ve sürdürülebilir bir göç politikası tasarlanabilecek, göçle ilgili değişen eğilimler ölçülebilecek, farklı göç senaryolarının olası sonuçlarının her açıdan değerlendirilebilecektir. Özellikle, göç sürecinin emek piyasası ve kamu maliyesi üzerindeki etkileri baz alınarak, daha etkin ve rasyonel kalkınma planları ve bütçe programları oluşturulacaktır (T.C. Kalkınma Bakanlığı, 2014: 41-42).

Türkiye'nin kısa vadede hedefleri küresel rekabet gücünü artırabilmek için çerçevesi çok iyi tanımlanmış projeler ve tamamlayıcı işgücü programlarıyla kalifiye ve nitelikli işgücünü çekmek ve yüksek-nitelikli göçmenlerin ülkede kalıcılığını sağlamaktır. Bu noktada gelen sığınmacılara beceri ve yeteneklerine göre yüksek öğrenim imkanları sunulması, oryantasyon süreçlerinin verimli yönetilmesi ve onların demografik yapılarının dikkate alınması önemlidir. Bunlar yapıldığı oranda ekonomik, kültürel ve sosyal bakımdan ülkeye uyum gösteren göçmenlerin refah düzeyleri daha yüksek düzeyde gerçekleşecek, uyum sağlamış göçmenlerin net olarak ekonomik ve sosyal faydaları artacak, parasal yardımlar, bilgi, teknoloji ve sermaye aktarımları yoluyla kaynak ülkelerine daha fazla katkıda bulunacaklardır. Aksi takdirde yetersiz uyum politikaları, yüksek-nitelikli göçmenlerin sayısında ve yetenek düzeyinde düşüşe sebep olacak ve kaynak verimliliğini düşürecektir (T.C. Kalkınma Bakanlığı, 2014: 43-44).

Uyum politikaları etnik çatışmaların engellenmesi açısından son derece önemlidir. Türk-Kürt veya Alevi-Sünni gibi suni nedenlere dayalı çatışmalardan yıllarca çekmiş bir ülke olarak bu ekseninde yeni gerilimler meydana gelmesi zaten ağır olan yükü taşınamaz hale getirecektir. Son dönemlerde kamuoyunda yaygın olan vatandaşlık tartışmaları temelde Suriyelilerden duyulan rahatsızlığın dışı yansımasıdır. Yerel halkın mültecilerden gittikçe daha fazla yorulması ve onları –giderek artan oranda– yük olarak görüyor olması söz konusudur. Fiyatlar, özellikle de sınır illerindeki kira fiyatları arttıkça ve mülteciler iş piyasasına yasal olmayan yollardan girip ücretleri düşürdükçe bu tip rahatsızlıklar artmaktadır (Dinçer, Federici, Ferris, Karaca, Kirişçi ve Çarmaklı, USAK, 2013).

Türkiye'deki ekonomik koşullar kötüleştikçe, Suriyelilerin kalma süresi uzadıkça ve kayıt dışı istihdam beslendikçe, Türkiyeliler ve Suriyeliler arasında ekonomik olarak yıkıcı bir rekabet başlayacak, bu durum ötekileştirmeye kadar gidecektir. Ekonomik nedenlerin dışında kültürel farklılıkları ön plana çıkaran Arap karşıtlığı üzerine kurulan milliyetçi söylemler, "biz" ve "onlar" ayrımı yaratmakta ve ırklaştırmaya kadar gidebilmektedir(Şimşek, 2018: 42).

Uyum politikaları yürütülürken tek tipleştirme hatasına düşülmemelidir, çünkü asimilasyon başka uyum başka şeydir. Entegrasyon süreci ev sahibi topluluğun, göçmenleri farklılıkları ile kabul ettiği ve buna saygı duyduğu çift taraflı bir süreç olarak yürütülmelidir. Göçmenlerin, kendi kültürlerini bırakıp geldikleri kültüre tamamen asimile olmasını beklemek doğru değildir. Entegrasyon sürecinde, farklı toplulukların arasında anlayış, tolerans ve saygı olmalıdır. Asimilasyonun tersine ayrımcı ve ötekileştirici politikalar da göçmenlerin uygun bir şekilde entegre olmasına imkan tanımaz. Dolayısıyla insan hakları temelli bir bakışa dayanan kapsamlı göç politikalarına önem verilmeli, ayrımcı ve ırkçı söylemlerden uzak durulmalıdır. Maalesef günümüzde göçmenler göçmen olmanın verdiği zorlukların yanı sıra, bir de kendilerine yüklenen etnik ya da ırksal bazda ayrımcılık tutumları ile de mücadele etmektedirler(Charalambidov, 2018: 173-174).

Eğer uyum politikaları yeteri kadar yürütülemezse ihmal edilirse toplumsal ve ekonomik pek çok sorunu beraberinde getirecektir. İlk olarak dil, kültür ve yaşam tarzı farklılıkları toplumsal uyumu güçleştirmektedir. Suriyelilerin yoğun yaşadığı Güney Doğu bölgelerinde yerel halk arasında çok eşlilik yaygınlaşmakta, buna bağlı olarak boşanma oranları artmaktadır. Kayıt dışılıkla birlikte çocuk işçiler yaygınlaşmaktadır. Karşılık önyargılar ve iletişimsizlik etnik ve mezhepsel kutuplaşmayı beslemektedir. Yoğun nüfus ve fakirlik çarpık yapılaşmayı artırmaktadır. Bazı sınır illerinde demografik yapının değişmesinin yarattığı kaygılar oldukça yüksektir. Demografik yapıda (doğurganlık oranı, nüfus artış oranı) değişim ortaya çıkmakta her gün doğan yüzlerce Suriyeli bebek Türkiye'nin eğitim ve sağlık sistemini zorlamaktadır. Suriyelilerin yaşam koşullarının zorluğu ve eğitim imkânından faydalanmıyor olması uzun vadede suç oranlarındaki artış da dâhil bazı sosyal sorunlara uygun zemin hazırlamaktadır. Ekonomik olarak Suriyeliler tehdit ve fırsatlar getirmektedir. Bir yandan Güney Doğu illerinde enflasyon artmakta, kiralara yükselmekte, kaçak işçi kullanımı yaygınlaşmakta ve haksız rekabet ortaya çıkmakta, bölgede ortalama ücret düzeyi düşmekte ancak diğer yandan bölgedeki tedarikçiler güçlenmekte, Ortadoğu ülkeleri ile ticaret ve yatırım ilişkisi olan ve o pazarları iyi bilen Suriyeli tüccar ve yatırımcılar katkı sunmakta ve Suriyeliler küçük işletmeler (fırın, ayakkabı üretimi, vb.) yoluyla üretim ve ticarete katkı sağlamaktadırlar(Oytun ve Şenyücel, 2015: 7-8).

Sonuç olarak sancılı da olsa Suriyelilerin Türk toplumuna entegrasyon süreci ister istemez başlamıştır. İşte bu kapsamda devlete ve STK'lara süreci doğru yönetmek düşmektedir. Göçmenlere karşı yetersiz kalınan alanlardan birisi de sivil toplum kuruluşu (STK) örgütlenmelerinde görülmektedir, bu çerçevede göçmenlere kaliteli hizmetler sunabilecek STK'lar güçlendirilmelidir(T.C. Kalkınma Bakanlığı, 2014: 49).STK'lar özellikle göçmen çocuklar, kadınlar ve gençlerin ülkedeki eğitim, hukuk ve istihdam süreçlerine uyumunda, ayrıca yerel halk ve göçmen ilişkisinin iyileştirilmesinde önemli rol oynamalıdır.

5. Kamu Kurumlarının ve Sivil Toplum Kuruluşlarının Uyum Faaliyetleri

Sayıları 3,5 milyonu bulan Suriyelilerin söz konusu nüfusun fazlalığından dolayı tamamı kamplarda ikamet etmemekte, yurdun dört bir tarafına dağılan, kamplar dışında yaşam mücadelesi veren Suriyelilerin, barınma, hizmetlerine yeterli erişimleri olmadan, çalışma hakkından mahrum edilmiş bir şekilde, yoksulluk içinde Türkiye'nin farklı şehirlerinde yaşam savaşı verdiğini söyleyebiliriz. Sayılara ilaveten misafirlik vasıfları giderek uzayan Suriyelilerin ülkelerine dönüşleri imkansız hale geldikçe Türkiye'deki yaşam koşullarının iyileştirilmesi ve ülkeye adaptasyonu önemli hale gelmiştir. Türkiye, Suriyelilerin temel haklara erişimine dair bir takım düzenlemeler yapmış olsa da mevcut mevzuat hala Suriyelileri geçici bir kriz, sorun gibi ele

almakta ve geçici çözümler üretmektedir. Oryantasyon sürecinin etkinliğini azaltan bu faktörlere hükümetin iç kamuoyu ve siyaseten oy baskısı altında kalması da durumu zorlaştırmaktadır. Bu noktada kamu kurum ve kuruluşlarının ve STK'ların Suriyelilerin yönelik yürüttüğü sosyal, ekonomik ve kültürel sahalarda yürütülen uyum çalışmalarına hayati önem arz etmektedir.

Ürdün Örneği: Bu sorun sadece Türkiye'nin değil Irak, İran Ürdün, Lübnan ve Mısır gibi çevre ülkelerin ve gözde destinasyonlardan biri olması nedeniyle Avrupa'nın da sorunudur. Birleşmiş Milletler Mülteci Yüksek Komiserliği (UNHCR) Nisan 2020 verilerine göre, dünya çapında yayılmış 5,563,101 (kayıtlı) Suriyeli sığınmacı bulunmaktadır. Bu sığınmacıların en yoğun bulundukları ülkeler ise sırasıyla; (3,587,578) Türkiye, (910.256) Lübnan ve (656,213) Ürdün'dür. Ürdün hem sığınmacıların hem de kendisinin Arap ülkesi olması nedeniyle Arap baharının meydana getirdiği etkileri daha fazla siyasi reform ve daha çok ekonomik yatırım ile atlatmaya çalışmış, siyasi, toplumsal ve ekonomik sorunlara karşı mümkün olduğunca sığınmacılar konusunda uluslararası alanda çağrılarda bulunmuş, diplomatik ilişkilere önem vermiş ve başta Avrupa ve ABD olmak üzere uluslararası devlet dışı aktörlerden yardım almıştır. Parasal anlamda uluslararası alanda ekonomik destek çağrılarında bulunmuş, finansal kredi başvuruları yapmış ve çok sayıda ülke ile diplomatik girişimlerde bulunmuştur. Birleşik Arap Emirlikleri, Bahreyn, İran, Körfez İşbirliği Teşkilatı, ABD, Kanada, İngiltere, Rusya, Japonya, AB, IMF ve elbette BM'den özellikle Suriyeli sığınmacılar kapsamında yardım almıştır. Diğer yandan Suriye'deki soruna kalıcı bir çözüm bulmak amacıyla gerek bölgesel aktörler, gerekse bölge dışı aktörlerle çeşitli diplomatik bağlantılar kurmuştur. Geçiş güvenliğini artırarak kaçak geçişleri engellemiş ve sığınmacıları kayıt altına almıştır. İnsani yaşam koşulları sağlamak adına sağlık hizmetlerine erişim Ürdün hükümeti ve UNHCR tarafından ücretsiz olarak karşılanmıştır (Ünlü, 2020).

Lübnan Örneği: Lübnan iç savaşla birlikte tarihsel, kültürel bağlar ve coğrafi yakınlık nedeniyle yoğun göç alan ülkelerden olmuştur. Zamanla ülkenin yaklaşık dörtte birini oluşturan göç çok boyutlu olarak toplumsal, ekonomik ve siyasi sorunları da beraberinde getirmiştir. Göçün başlangıcından itibaren temkinli bir tavır içinde olan Lübnan, Suriye krizinin ardından ülkesine göç eden Suriyeliler için gettolaşmanın ve dolaylı yoldan kalıcı olmanın önüne geçmek amacıyla sığınmacı kampları kurmamıştır. Diğer göç alan ülkelerde olduğu gibi Lübnan da göçe ılımlı yaklaşmış ve yardım konusunda yapıcı uygulamalar yapmışlardır. Fakat iç savaşın devam etmesi ile ülkeye giren sığınmacı sayısının her geçen yıl artması ile politikalarını değiştirmiştir. Öncelikle Lübnan hükümeti başlangıçta uyguladığı açık kapı politikasını fazla sürdürmemiş ve uygulamaya koyduğu vize ve ikamet politikalarıyla ağırlığını koymaya çalışmıştır. Gelenler için kayıt işlemleri konusunda Türkiye'nin uygulamalarının aksine temkinli davranmış ve bu kayıt işlemlerini de Birleşmiş Milletler ile birlikte yürütmüş, Suriyelilerin Lübnan'da yasal olarak yaşayabilmeleri için Lübnan Genel Güvenlik Ofisi'ne başvurarak belli ücret karşılığında kayıt altına aldırılmıştır (Tinas, 2017; 10-11).

Lübnan, ülke ekonomisi zayıf olduğu için sığınan Suriyelilerin temel ihtiyaçlarının önemli bir bölümü kendi karşılamaktan ziyade bu konu için BMMYK ve diğer uluslararası kuruluşlarla birlikte STK'lardan edinilen yardımlarla karşılanmasını sağlamıştır. Suriye'de cereyan eden iç savaşın ve sığınan Suriyelilerin Dünya Bankası verilerine göre 25 milyar dolarlık bir kayba neden olduğunu açıklamıştır. Sayıları 1 milyonu aşan mültecilerin bakımı imkânsız hale gelmiştir. Bu yüzden hükümet ücretsiz sağlık hizmeti verememiş ve gelen hastalardan 2 usd bakım ücreti acil tedavi hizmetlerinde fatyranın %75'i tahsil edilmeye başlanmıştır. Bunlara rağmen 2014 yılına gelindiğinde sığınmacıların sayıları 1 milyonu aşınca Türkiye ile benzer şekilde ülke dışında güvenli bölgeler oluşturulması girişimlerine başlamıştır. Ekim 2014'te ise hükümet, Suriyeli mültecilere ilişkin politika prensipleri raporunu onaylamış ve Söz konusu rapor, yerinden edilmiş Suriyelilere ilişkin üç ana hedefi kabul etmiştir. Bunlar Suriyelilerin sayısını Lübnan'a erişimlerini sınırlandırarak ve Suriye'ye geri dönmelerini teşvik ederek azaltmak, Suriyelilere yönelik güvenlik uygulamaları ve kontrollerini arttırmak ve yerel ve ulusal otoritelerin yükünü rahatlatmak olarak açıklanmıştır. 2015 Ocak'tan itibaren BMMYK sunduğu talep ile kayıt işlemlerini durdurmuş,

onlara vize şartı koymuş ve göçün önüne geçmeyi amaçlamıştır. Tıpkı Türkiye’deki Suriyeli sığınmacılarda olduğu gibi, düşük ücretle ve daha uzun süre çalıştıkları için, Lübnanlıların iş bulma imkânları sınırlanmıştır. Bu durum ise ekonomik sıkıntıların yanı sıra toplumsal bir tepkiye de neden olmuştur. Bu yüzden de Lübnan sığınmacıların çalışma izinlerini askıya almıştır. Suriye hükümeti ile doğrudan iletişime geçerek ikna yoluyla yaklaşık 200 bin mülteciyi de vatanlarına geri göndermiştir (Sarı ve Okur; 2019; ss.5-6).

Avrupa Birliği; AB ise Ortadoğu ülkelerinin aksine tarihsel, kültürel ve dinsel farklılıklarına uygun şekilde oryantalist bakış açısı ile konuya yaklaşmış, Suriye sorununa duyarsız ve yetersiz kalmıştır. İlk olarak göçe karşı sınır kontrollerini artırmış Türkiye ile 2013’te imzalanan Geri Kabul Anlaşması 2016 yılında yürürlüğe girmiştir.

5.1. Kamusal Düzenlemeler, Göç İşleri Genel Müdürlüğü ve AFAD

Öncelikle ülkeler için göç olgusu ülkenin geleceği açısından karmaşık ve dinamik yapısıyla iyi yönetilmesi gereken bir süreç olup, yönetim ve politikalarını oluştururken, kendi iç dinamiklerini, uluslararası ilişkilerini ve geçmiş dönemlerde karşı karşıya kaldıkları tecrübelerini temel alırlar(Örselli ve Babahanoğlu, 2016: 43).Türkiye, göç alan ve transit ülke olarak yoğun bir şekilde yabancılara ev sahipliği yapan bir ülkedir. Avrupa’ya köprü olması, küreselleşme ile hızlı ulaşım ve iletişim ağlarının yaygınlaşması, liberal politikaların yaygınlaşması, çevre ülkelerdeki siyasi istikrarsızlıklar ve ekonomik zorluklar Türkiye’nin sürekli göç almasında başlıca rolü oynamaktadır. 1980 yılından bu yana Türkiye beklenmeyen şekilde Türk ve Müslüman olmayan göçmenlerin de geldiği, içinde düzensiz göçmenler, profesyoneller, dönemsel yada kalıcı olarak gelen işçiler, eğitim amaçlı gelen öğrenciler, yerleşmek amacıyla gelen emekliler, sığınmacılar ve mültecilerin olduğu de facto bir göç ülkesi olmuştur(Önder ve İçduygu, 2014: 116-118,321).

Türkiye’de bu doğrultuda kamusal politikalarını oluştururken çeşitli kurumları görevlendirmiştir. Genel olarak Türkiye’de Suriyelilerin tüm ihtiyaçları, AFAD’ın koordinasyonunda; İçişleri (nüfus müdürlükleri), Göç İdare Merkezleri (uluslararası koruma başvuru sahipleri ve yabancılara Türkiye’deki kalışları boyunca tüm işlemlerinden sorumlu olan kurum), Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (çocuk destek üniteleri ile) Dışişleri, Sağlık, Milli Eğitim, Gıda Tarım ve Hayvancılık, Ulaştırma ve Maliye Bakanlıkları, Genelkurmay Başkanlığı, Diyanet İşleri Başkanlığı, Gümrük Müsteşarlığı ve Kızılay’ın ortak çalışmalarıyla yürütülmektedir. Bu işlemlerin yasal dayanağı ise 11.04.2013 tarihli ve 28615 Sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunudur. Kanunun 116.maddesinde bakanlık müsteşarı veya görevlendireceği müsteşar yardımcısı başkanlığında, Genelkurmay Başkanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik ve Dışişleri bakanlıkları ile Millî İstihbarat Teşkilatı Müsteşarlığı, ilgili kolluk birimleri ve Genel Müdürlüğün katılımları ile ‘Düzensiz Göçle Mücadele Koordinasyon Kurulu’’ oluşturulmuştur(Kahraman, 2016: 96).

Aslında bu kurulun temel sorunu Suriyelilerin ihtiyaçlarının karşılanması değil onların oryantasyonudur, çünkü Suriyelilerin geçici olması halinde ihtiyaçlarının karşılanması zaten gereklidir. Ancak Suriye’deki iç savaşın seyri ve rejimin değişmemesi ülkemizdeki sığınmacıların büyük ihtimalle kalıcı olacağına işaret etmektedir. İşte bu noktada ihtiyaçların karşılanmasından da öte esas problem Suriyelilerin Türkiye’ye ve yerel halka sağlıklı uyumudur.

Türkiye’deki Suriyelilerin birçoğunun kalıcı olduğunun netleşmesi ile 2 hayati düzenleme yapılmıştır. Bunlardan ilki 02.02.2013 tarihli 6468 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunudur (YUKK). Bu kanun ile kurulan Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, şimdiye kadar yabancılarla ilgili işlemleri yürüten Emniyet Müdürlüğü’nün yetkilerini kademeli olarak kendi üzerine devralmıştır. İkinci olarak bu kanunla dışlayıcı bir tanım olan sığınmacı yerine şartlı mülteci, “ikincil koruma, geçici koruma gibi yeni hukuki statüler getirilmiştir. 22 Ekim 2014’te kanunun 91. Maddesine istinaden çıkarılan *Geçici Koruma Yönetmeliği* ile de Suriye vatandaşlarının yanı sıra Suriye’den gelen vatansızlar ve mülteciler de bu kapsama alınmıştır.

Örneğin yönetmeliğin 22 Maddesine göre ikametgah izni ve ya vatandaşlık başvurusu anlamına gelmemesi şartıyla geçici koruma altındaki bu kişilere geçici koruma kimlik belgesi verilmiştir. Ancak Türkiye tüm yasal düzenlemelerde coğrafi çekince noktasında ısrarcıdır. Bu da mevcut mevzuatın Suriyelilerin ülkedeki durumunu net, ayrıntılı ortaya koymasını engellemekte ve hükümetten hükümete değişmeyecek şekilde hak temelli bir perspektifle uzun erimli ele almasını engellemektedir(Kutlu, 2016: 1-4).

AFAD: Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) 1999 Marmara depreminden sonra ortaya çıkan zararlar, afet yönetimindeki problemler, kurumlar arası koordinasyon eksikliği ve önleyici tedbirlerin alınamaması üzerine, devletin proaktif (önleyici) olmak amacıyla Başbakanlığa bağlı Afet ve Acil Durum Yönetimi kurulmuştur. (Erdoğan, Karapınar ve Aydın, 2013: 434-435). Nisan 2011'de Hükümet sığınmacıların Türkiye'ye ilk giriş yapmaya başlamaları ile AFAD'ı Suriyelilerden sorumlu kurum olarak belirlemiştir. AFAD, sığınmacılar ve mülteciler ile ilgili yetkili kurum olup temel sorumluluğu, kamu kurum ve kuruluşları, uluslararası kuruluşlar ve sivil toplum örgütleri arasındaki koordinasyonu sağlamak ve gerekli olan programları yürütmektir(Yavuz, 2015: 275). Görevleri kapsamında Suriyelilere yönelik sağlık, eğitim, iş piyasasına erişim, sosyal yardım ve hizmetler, nüfus işlemleri, trafik tescil işlemleri ile tercümanlık kurumun kendisi veya diğer kamu kurumları ile koordinasyon halinde sağlanmaktadır(Kahraman, 2016: 97).

GİGM: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM) 4 Nisan 2013 tarihli ve 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun 103. Maddesi ile kuruluşu gerçekleşmiştir. Birimin misyonu Türkiye'nin tarihsel birikimi ile ulusal ve uluslararası mevzuat çerçevesinde yabancıların göç alanına ilişkin tüm iş ve işlemlerini insan odaklı milli politikalarla yürütmek, ülkemizle karşılıklı uyumlarını sağlamak olarak belirtilmiştir. Asıl görevi kanun ile insan hakları temelinde, özgürlük ve güvenlik arasındaki hassas dengenin korunduğu, uluslararası insan hakları normlarına ve AB müktesebatına uyumlu, göç alanında ihtiyaç duyduğumuz hukuki, idari ve fiziki alt yapıya uygun, etkin ve yönetilebilir bir göç sistemi kurulmasını sağlamaktır. Bu kapsamda yabancıların giriş çıkışını, idari gözetimini, ikamet izinlerini, geri gönderme işlemlerini, vize ve muafiyet işlemlerini, uluslararası korum başvurularını değerlendirmek, yönetmek ve gerekli kararları almaktır. Bünyesindeki araştırma merkezleri, komisyon ve kurullar dâhilinde, daha çok göç konusunda uzman psikolog, mütercim, hukuk danışmanı, veri işletmeni, avukat, sosyolog gibi uzmanlardan oluşan bir kadro ile hizmet vermektedir. Sığınmacılar bağlamında GİGM, göçmenlerin ülkeye uyumuna yönelik STK'lar, üniversitelerle birlikte çeşitli toplantılar ve konferanslar tertiplemekte, ilgili kurumlara nicel veriler (doğum ölüm, giriş çıkış istatistikleri gibi) hazırlayıp sunmaktadırlar(www.goc.gov.tr, 2016).

Türkiye sığınmacılara karşı açık kapı politikası uyguladığından sınır hareketliliği oldukça yoğundur. Türkiye'ye bölgeden gelen ve giden nüfus hareketliliğinin denetlenmesi ve kayıt altına alınması noktasında AFAD kamplarda, kamp dışında ise GİGM, biyometrik fotoğraf ve parmak izinin alınması gibi işlemleri yürütmektedir. Eğer gelenler kayıt altına alınmazsa Türkiye'nin onlara sağladığı hizmet ve kolaylıklardan yararlanmaları mümkün değildir. Ancak yine de çeşitli nedenlerle (bilgi sahibi olamama, Suriye istihbaratı, AB tarafından geri gönderilme, savaşın biteceği düşüncesi gibi) kayıt yaptırmayan kişi sayısı hayli fazladır. Bu da STK'ların uyum çalışmalarını zorlaştırmaktadır(Kutlu, 2016: 5). Türkiye ilk başlarda açık kapı politikası uyguladığı için gelen Suriyelileri kayıt altına almamıştır. Zamanla kampların kapasitelerinin dolması ile Suriyeliler yurdun dört bir yanına dağılmaya başlamış bu sefer de kayıt işlemi zorlaşmaya başlamıştır. Bu konudaki yönetmelik 13.08.2014 tarihli 22 sayılı genelge ile düzenlenmiştir. Ancak hala kayıt altına alınmayan Suriyelilerin olduğu bilinmektedir(Oral, 2016).

2009 yılında çıkarılan 5902 sayılı yasa ile Başbakanlık'a bağlı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) kurularak afet ve acil durumlarda yetki ve sorumluluklar tek bir çatı altında toplanmıştır. AFAD, Suriyelilerin temel ihtiyaçlarının karşılanması için 10 ilde kurduğu ve

yönettiği 25 barınma merkezi ile hizmet vermektedir. AFAD'a göre 2011-2017 yılları arasında barınma idame ve iase 6.752.423.795 tl, eğitime 12.210.510.816 tl ve sağlık harcamaları için 1.919.617.646 tl olmak üzere toplamda 20.882.552.257 tl (döviz kuru 1\$=3,6 tl iken) tutarında harcama yapıldığı raporlanmıştır(Karabulut ve Açak, 2018: 143).

Sığınmacıların barınma problemi kurulan kamplarla giderilmekte ancak kamp kapasiteleri yetersiz olduğu için pek çok Suriyeli yurdun çeşitli illerine (özellikle İstanbul, Antep, Kilis, Urfa, Hatay) dağılmış durumdadırlar. Yurda dağılan Suriyelilerin büyük çoğunluğu yetersiz ve kötü koşullarda yaşamakta ve hükümet kamp dışında kalanlara barınma konusunda destek vermemektedir(Uluslararası Af Örgütü,2014: 20-22). Kamp dışında kalanların (toplam 3,5 milyon Suriyelinin sadece 250 bini kamplarda kalmaktadır) hayatlarını kazanabilmeleri için çalışmaları gerekmekte ancak çalışma izni almak zorlu bir süreçten geçmektedir. Bu doğrultuda, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (ÇSGB) Suriyelilerin çalışma izni alabilmelerini konusunda Kasım 2014'te, Geçici Koruma Kanununun 91. maddesinde Suriyelilere yönelik değişiklikler yapmıştır. Geçici koruma 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu 91. Maddesinde tanımlanmıştır. Ülkesinden ayrılmak zorunda kalmış ve acil koruma ihtiyacında olan Suriyelilerin kitlesel hareketlerine yanıt verebilmek için uluslararası mülteci koruma rejimini, ulusal ölçekte tamamlayıcı nitelikte uygulanan düzenlemelerdir. İşte ÇSGB bu düzenleme ile Suriyelileri kapsama almıştır(Yıldız, 2017: 12). Buna göre çalışacak Suriyeli sayısı toplam personelin %10 undan fazla olmaması (mevsimlik işler ve tarım hariç) şartıyla kayıtlı olanların Turizm sektörü hariç diğer sektörlerde eğitim ve sağlık durumlarına göre asgari ücretten az olmamak şartıyla ve mesleki yeterlilik gerektiren sağlık ve eğitim hizmetlerinde ön izin almaları şartıyla çalışmalarına imkân getirilmiştir. Ancak geçici koruma kimlik belgesine sahip olanların geçici kimlik kartını hangi ilden aldıysa sadece o il de çalışabilecektir. 2016 yılında ise ihtiyaçlara daha iyi cevap verebilmek için 6735 sayılı uluslararası İşgücü Kanunu yürürlüğe girmiştir(www.mevzuat.gov.tr, 2016).

Tablo 2. AFAD Yönetimindeki Kamplar

ÜLKEMİZDEKİ TOPLAM SURİYELİ SAYISI *				3.577.792					
GEÇİCİ BARINMA MERKEZLERİ TOPLAM MEVCUDU				178.965					
GEÇİCİ BARINMA MERKEZLERİNDE BULUNAN SURİYELİ SAYISI				174.256					
GEÇİCİ BARINMA MERKEZLERİNDE BULUNAN IRAKLI SAYISI				4.709					
İL	GEÇİCİ BARINMA MERKEZİ			BARINMA TİPİ		GBM MEVCUDU		TOPLAM MEVCUT	
HATAY	Altınözü Konteynerkenti			2.056 konteyner		8.179 Suriyeli		16.894	
	Yayladağı Konteynerkenti			776 konteyner 32 betonarme bölme		3.670 Suriyeli			
	Apaydın Konteynerkenti			1.181 konteyner		5.045 Suriyeli			
	Güveççi Çadırkenti**			824 çadır		0			
GAZİANTEP	İslahiye Çadırkenti**			1.552 çadır		0		3.732	
	Karkamış Çadırkenti**			1.578 çadır		0			
	Nizip 1 Çadırkenti**			1.873 çadır		0			
	Nizip 2 Konteynerkenti			908 konteyner		3.732 Suriyeli			
ŞANLIURFA	Ceylanpınar Çadırkenti			4.972 çadır		17.100 Suriyeli		64.432	
	Akçakale Çadırkenti			6.461 çadır		21.057 Suriyeli			
	Harran Konteynerkenti			2.069 konteyner		9.729 Suriyeli			
	Suruç Çadırkenti			7.028 çadır		16.546 Suriyeli			
KİLİS	Öncüpınar Konteynerkenti			3.089 konteyner		9.898 Suriyeli		24.164	
	Elbeyli Beşiriye Konteynerkenti			3.586 konteyner		14.266 Suriyeli			
MARDİN	Midyat Çadırkenti**			1.053 çadır		0		0	
KAHRAMANMARAŞ	Merkez Konteynerkenti			5.008 konteyner		16.309 Suriyeli		21.018	
						4.709 Iraklı			
OSMANİYE	Cevdetiye Konteynerkenti			3.352 konteyner		13.585 Suriyeli		13.585	
ADİYAMAN	Merkez Çadırkenti			2.302 çadır		0 Suriyeli		0	
ADANA	Sarıçam Konteynerkenti			6.136 konteyner		26.176 Suriyeli		26.176	
MALATYA	Beydağı Konteynerkenti			1.977 konteyner		8.964 Suriyeli		8.964	
TOPLAM	27.675 çadır ve betonarme bölme (54.703 kişi, %30,6)					Suriyeli		174.256	
	30.138 konteyner (124.262 kişi, %69,4)					Iraklı		4.709	
	57.813 toplam					Toplam		178.965	

EĞİTİM HİZMETİ											
Öğrenci sayısı					Öğrencilerin sınıf seviyeleri				Yetişkin eğitimleri		
GBM	Devlet okulları	Geçici eğitim merkezleri	Açık okullar	Toplam	Okul öncesi	İlkokul	Ortaokul	Lise ve diğer	Mesleki eğitim	Genel eğitim	
83.246	381.593	138.387	9.620	612.846	33.397	378.304	141.278	59.867	87.168	216.060	

SAĞLIK HİZMETİ							
GBM'lerde çalışan sayısı				Türkiye geneli sağlık hizmetleri verileri			
Türk doktor	Türk sağlık personeli	Suriyeli doktor	Suriyeli sağlık personeli	Poliklinik	Hastanede yatan	Doğum	Ameliyat
156	186	109	137	34.501.808	1.423.844	302.470	1.188.606

Tabloda görüldüğü gibi ülkemizdeki Suriyeli misafirlerin ancak %5'i kamplarda kalabilmekte, kalanlar Türkiye'nin, Antep, Hatay, Urfa ve İstanbul başta olmak üzere çeşitli illerine dağılmışlardır. En kalabalık kamp 64 bin mevcudu ile Urfa'dadır. Kamplarda barınma şekli genellikle konteyner iledir. Bunların haricinde 30 bin adet konteynıra ilaveten 27 bin de çadır bulunmaktadır. Barınma imkanlarına ilaveten okul, eğitim merkezleri, sağlık merkezleri gibi kamusal hizmet yapıları bulunmaktadır.

Ancak başvuru prosedürleri, iznin zor verilmesi, gelenlerin kayıt altına girmek istememeleri ve Türkiye'yi Avrupa'ya giden bir köprü olarak görmeleri nedeniyle sistemden yararlanan kişi sayısı az olmakta ve kayıt dışı sektörde iş arayan ve sigortasız olarak düşük ücretlerle çalışan fazla sayıda Suriyeli bulunmaktadır. Normal çalışma saatlerinden çok daha uzun saatler çalışan Suriyeliler tekstilden inşaata, tarımdan ağır sanayiye birçok farklı sektörde kötü koşullar altında kayıt dışı çalışmakta, yerel halk ile ucuz emek-işsizlik bağlamında gerginlikler çıkmakta ve Suriyelileri işsizliği artıran düşman olarak görmektedirler(Erdoğan, 2015: 82).

Tıpkı diğer alanlarda olduğu gibi eğitim alanında da kafa karışıklığı vardır. Bu konuda çetin ve stratejik bakımdan zor sorulardan biri de şudur: Eğitim politikası, Suriyelilerin eninde sonunda ülkelerine geri dönecekleri mi, yoksa tersine Türkiye'de kalacakları şeklindeki varsayıma

mi dayanacak? Geçen süreçte Suriyelilerin kalıcı olacağı görüşünün ağırlık kazanması nedeniyle hem kamu kurumlarının hem de diğer STK'ların eğitim stratejilerine buna göre şekillenmeye başlamıştır(Dinçer, 2016: 33). İlk olarak kamusal anlamda geçici koruma yönetmeliği eğitim Suriyelilerin ihtiyaçlarını ve yaşadıkları sorunları 28. Maddesinde ele almış ve eğitiminden Milli Eğitim Bakanlığı'nın sorumlu olduğu belirtilmiştir. Yükseköğrenimleri ise YÖK tarafından düzenlenecektir. Tabi ki kayıtlı çocukların bakanlığa bağlı okullarda veya özel olarak oluşturulmuş Geçici Eğitim Merkezleri'nde eğitim alabilmektedirler. Bu durumda STK'lar ve belediyelerin açtığı okullar önemli bir boşluğu doldurmaktadır. Ancak bu noktada uyum sorunu oldukça fazladır, çünkü ana dilde eğitim olmaması, eğitmen yetersizliği, ekonomik yetersizlik ve bilinçsizlik nedeniyle kamp dışında yaşayan Suriyeli çocukların okullaşma oranı sadece %14'tür(Dorman, 2014: 20-26). Sığınmacıların toplumsal uyumunun sağlıklı işleyebilmesi için eğitim sisteminin rolü çok büyüktür ve maalesef Suriyelilere geri döneceklermiş gibi uyum sorunlarının merkeze alınmadığı bir formatta eğitim şekillenmektedir.

Uyum çalışmaları kapsamında sağlık hizmetleri ile ilgili çalışmalar da yapılmaktadır. Bu konu sadece Suriyelilerin değil, binlercesi kamp dışında halkın arasında yaşadığından kamu düzeni ve kamu sağlığını da ilgilendirmektedir. İlk başlarda sadece kamplarda sağlık hizmetleri verilirken ülkeye gelenlerin sayısının hızla artması ve bu kişilerin kampların dışına taşmalarıyla kamp dışında yaşayanlar için de düzenleme yapma ihtiyacı doğmuştur. Bu yüzden AFAD'ın 18 Ocak 2013 tarihli ve 2013/1 sayılı "Suriyeli Misafirlerin Sağlık ve Diğer Hizmetleri" konulu genelgesi 10 il için ilk genişleme dalgası gelmiştir. Daha sonra 8 Eylül 2013 tarihli ve 2013/8 sayılı "Suriyeli Misafirlerin Sağlık ve Diğer Hizmetleri Hakkında Genelge" ile sağlık hizmetlerine ücretsiz erişim hakkı tüm iller için geçerli olmuştur. Geçici Koruma Yönetmeliği'nin 27. Maddesi ile de sağlık hizmetlerinin kapsamı geliştirilmiştir.

İlerleyen zamanlarda sonra Geçici Koruma Altındaki Yabancılarla İlişkin Sağlık Hizmetlerinin Yürütülmesi" konulu genelge 12 Ekim 2015 tarihinde yayımlanarak 18 Aralık 2014 tarihli ve 2014/4 sayılı genelgenin "Sağlık Hizmetleri" başlığı altında yer almakta olan hükümlerinin yürürlükten kaldırıldığı ve geçici korunanlara yönelik sağlık hizmetlerinin bu genelge hükümleri çerçevesinde yürütüleceği bildirilmiştir. Bununla Suriyelilerin sağlık masrafları AFAD tarafından bakanlığa ödenecektir. 2018'te ise bu görev GİGM'ne geçmiştir. 27. Madde kapsamında Suriyelilerin sağlık hizmetlerinden (acil, temel ve koruyucu) ücretsiz olarak faydalanabilmekte, temel ve acil sağlık hizmetleri ile bu kapsamdaki tedavi ve ilaçlardan hasta katılım payı alınmamakta (27/1-b), ikinci ve üçüncü basamak hizmetler dahil sağlık hizmeti bedellerinin sağlık uygulama tebliğindeki (SUT) bedeli geçmemek kaydıyla GİGM tarafından ödeneceği açıklanmıştır (27/1-c,ç). Ancak AFAD'a kayıtlı olmayanlar bu haklardan yararlanamamaktadır(Önder, 2019: 11).

Ancak hastane kapasitelerinin sınırlı olması, dil problemi, Suriyelilerin bilgi sahibi olmaması, ekonomik yetersizlikler gibi nedenlerle hem TTB'nin raporunda hem de ORSAM ve TESEV'in Suriyelilerin mevcut durumuna ilişkin olarak hazırlanan diğer raporlarda, Suriyelilerin barınma ve beslenme koşullarından kaynaklı sağlık problemleri yaşadıkları raporlanmıştır. Sınır illerinde kurulan devlet hastanelerinde kapasite sorunu yaşanmakta, bu illerde kurulan devlet hastaneleri toplam hizmetin %30 ile %40'ı arasında bir oranda Suriyelilere hizmet vermektedir(Kutlu, 2016: 11).

Kamu otoritesi ve kurumları tarafından yerel halkla iletişim konusunda yapılan düzenlemelerden de bahsedebiliriz. Öncelikle farklı dil, kültür, yaşam tarzı kaynaklı faktörler uyum sürecini zorlaştırmakta, yanlış anlaşılmalara neden olmakta, Suriyelilerin kendini ifade etmelerini zorlaştırmakta, yerel halkla bir takım gerginliklere neden olmaktadır. Türkiye'deki sınır illerinde genel olarak muhafazakar bir kültür hakimdir. Bu noktada halkı en çok rahatsız eden gelişme yaşlı veya genç bekar ya da evli Türk erkeklerin genç Suriyelilerle evlenmesidir. Özellikle Kilis, Şanlıurfa ve Hatay'da bunun yüzünden boşanmalar artmış durumdadır.

Şehir merkezlerinde yaşayan Suriyeliler yüksek kira bedeli ödememek için genellikle kenar mahalleleri tercih etmekte ve evlerde birkaç aile birlikte kalabalık şekilde kalabilmektedir. Konut ve kira talebinin artması suretiyle ortalama fiyatların yükselmesi yerel halkı mağdur etmektedir. Yine bu tip ortamlar insanların her türlü yasa dışı işe bulaşmaları açısından müsait zemin hazırlamakta ve halk uyuşturucu ve fuhuş tehdidi ile yüz yüze kalmaktadır. Bunun yanı sıra Suriyelilerin ekonomik koşullarının kötü olması, her türlü suç ve şiddet ortamının yaratılmasına zemin hazırlamıştır. Eğitimsiz, düşük gelirli, kimlik bunalımı yaşayan ve aidiyet arayan gençlerin ileriki dönemde suça meyilli olabileceği öngörülebilmektedir (Oytun ve Şenyücel, 2015: 16-18).

Suriyelilerin diğer etkisi işgücü piyasasına yöneliktir. Kayıt dışı işlerde düşük ücretlerle çalışmaları haksız rekabet yaratmakta, işgücü piyasasının yapısını bozmaktadır. Devlet ya da sivil toplum kuruluşları kamp dışında yaşayan çocuklara eğitim imkânını yeterince sunamadığı için ve Suriyeli aileler de paraya ihtiyaçları olduğu için Suriyeli ailelerin çocuklarını eğitime göndermekten ziyade çalışmaya yönlendirmektedirler. Bu durum aynı zamanda yerel halkla da gerginliklere gebe, çünkü sınır illerinde işini kaybedenlerin %40 ile %100'ü arasında değişen oranlardaki bölümü "Suriyeliler nedeni ile işini kaybettiğine" inanmaktadır. Hatta Türkiye vatandaşları başka nedenlerden işini kaybetse de bu şekilde düşüncelerine neden olan bir ön yargı vardır. Diğer yandan Suriyeliler halkın çalışmak istemediği, vasıfsız işgücü gerektiren iş kollarındaki açığı kapatmaktadır. Bunlara ilaveten belediyelerin iş yükünün artmakta (çöp toplama, toplu taşıma, trafik, temizlik, su dağıtım, gibi) ama bütçeleri değişmemektedir. Suriyelilerin kendi dillerinde kullanılan tabelalar ve Suriyelilerin kalıcılığı yerel halkla adaptasyonun önündeki diğer engeller olarak durmaktadır.

5.2. Diğer STK'ların Faaliyetleri

Son duruma göre Suriyelilere en fazla ev sahipliği yapan ülke Türkiye'dir. Yaklaşık 200 bin kişi kamplarda, kalan milyonlarcası Türkiye'nin çeşitli şehirlerinde hayatlarını devam ettirmektedir. Gerek kamp hayatı gerekse de illere dağılmış vaziyetteki Suriyelilerin sosyo-ekonomik ihtiyaçları bağlamında Türkiye diğer ülkelere göre daha kaliteli hizmet vermektedir. Ancak yine de kamp dışında yaşayan Suriyelilerin zor şartlarda yaşamakta ve yerel halkla olan uyum sorunları durumu daha da karmaşıklştırmaktadır. Söz konusu zorlukların üstesinden gelebilmek için Sivil Toplum Kuruluşları da kamu kurumlarının yukarıdaki faaliyetlerini tamamlayıcı bazı sosyal ve ekonomik programlar yürütmektedirler. STK'lar da önemli görevler üstlenmişler, kamunun yükünü hafifletmişlerdir. STK'lar iç savaşın başından beri insani yardımdan eğitime, kültüre kadar farklı alanlarda Suriyelilere yönelik, kendi finansal güçleri ölçüsünde faaliyetler yürütmektedirler. Bu çalışmaları hukuki danışmanlık, sosyo-psikolojik destek, insani yardım, sağlık, eğitim, mesleki eğitim, kültür-sanat gibi alt başlıklarda sınıflandırılarak mümkündür.

Hukuk alanında Helsinki Yurttaşlar Derneği (HYD) İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Kliniği, Mülteci-Der, İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı (İKGV) gibi STK'lar; hukuki prosedürlere dair danışmanlık verilmesi, bölge barolarında mülteci komisyonlarının kurulması, sınır/geri gönderme merkezleri izleme çalışması ve hak ihlallerinin tespiti, zorla sınır dışı, geri gönderme yasağının ihlali konusunda destek; temel hak ve hizmetlere erişim desteği, lobicilik faaliyetleri ve kapasite geliştirme çalışmaları yapmaktadırlar. Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği (SGDD), Türkiye'nin verdiği temel hizmetlere erişime ilişkin danışmanlık hizmetleri, Suriyelilere psikososyal destek, hak ve yükümlülüklerine dair danışmanlık vermektedir. Kuruluş "Kendi Kendine Danışmanlık" adlı proje ile Mersin, Adana, İzmir gibi büyükşehirlerde yaşayan sığınmacı ve mültecilere yönelik çift dilli rehber kitapçıklar hazırlamış, mültecilerin hakları, problem yaşadıklarında başvurabilecekleri yerler ve o ilde faaliyet gösteren STK'ları anlatan bilgiler verilmiştir. Hayata Destek Derneği (HDD), sığınmacılara yönelik hukuki destek, vaka yönetimi ve yönlendirme, psikososyal danışmanlık hizmetleri vermektedirler. International

Catholic Migration Comission (ICMC), Türkiye'deki mültecileri, seçilenlerden ABD'ye oturma izni alma işi ile ilgilenmektedir(Kutlu, 2015: 14-15).

İnsani yardım alanında tüm STK'lar daha yoğun faaliyette bulunmaktadır. Bu kapsamda STK'lar temel gıda maddelerinden kıyafete, battaniyeden hijyen malzemelerine birçok temel ihtiyacı Suriyelilere ulaştırmak için çabalamaktadır. HYD, Uluslararası Mavi Hilal Vakfı, Hayata Destek Derneği (HDD), Yeryüzü Doktorları, Deniz Feneri, İnsan Hakları Derneği (IHH) Mazlum-Der, Sivil Toplum Geliştirme Merkezi (STGM) gibi kuruluşlar hijyen ve gıda paketleri hazırlamak ve ulaştırmak, sıcak yemek sunmak, ev eşyası temin etmek, nakit yardım programları düzenleyip ihtiyaç sahiplerine dağıtmak, Ramazan aylarında toplanan fitre ve bağışları sığınmacılara kanalize etmek gibi faaliyetler yürütmektedirler(Kutlu, 2015: 15-16).

Sağlık alanında Suriyelilerin erişim oranı yetersizdir. Yurdun çeşitli illerine dağılımları, sayılarının çokluğu, hizmet kapasitesinin sınırlı olması ve sınırlı bütçe imkanları nedeniyle bu alanda daha fazla hizmete ihtiyaç vardır. Söz konusu eksikliğin kapatılmasında yine STK'lar önemli roller üstlenmektedir. Bu noktada HYD, Mavi Hilal Vakfı, Yeryüzü Doktorları, ve diğer STK'lar Suriyeli göçmenlere yönelik psiko-sosyal destek programları, tıbbi bakım, tıbbi malzeme yardımı, sağlık taraması, ilaç temini, kamusal sağlık hizmetleri ve nasıl yararlanılabileceği hakkında bilgilendirme gibi sağlık hizmetleri sunmaktadırlar(Dinçer, 2014 :37).

Eğitim alanında tıpkı sağlık alanı gibi alınan hizmetler yetersizdir. 2014 Yılında yayınlanan Milli Eğitim Bakanlığı Genelgesi gereğince sığınmacı çocukların kayıt altında olmaları şartı ile ikametlerinin bulunduğu ilde milli eğitim müdürlüklerine bağlı okullarda eğitim alabilirler. Ancak yine de eğitim hizmetlerine erişim konusunda ciddi sorunlar bulunmaktadır. Yapılan çeşitli araştırmalara göre 100 çocuktan sadece 20-30 arasında değişen sayıda çocuk okula gidebilmektedir(Oral, 2016: 10). Ekonomik sıkıntılardan dolayı çocuk yaşta çalışma ve eğitim kurumlarında görülen ayrımcılık nedeniyle Suriyeli çocuklar arasında okullaşma oranı düşük kalmakta ve sığınmacı ailelerin çocukları yeteri kadar eğitilememektedir. Bu konuda Mavi Hilal Vakfı, Mavi Kalem Derneği, Bilgi Çoça, Türkiye'deki sığınmacılara yönelik eğitim konusunda bilgilendirme, çeşitli projelerle okuma-yazma, sanat ve psiko-sosyal destek çalışmaları, prefabrik okul yapımı veya bina kiralanması, yaz okulları, bu çocuklarla muhatap olan öğretmenlerin bilinçlendirilmesi ve eğitimi, materyallerin Arapça'ya çevrilerek materyal havuzunun zenginleştirilmesi, mesleki eğitimleri, MEB ile işbirliği çalışmaları yürütülmektedir. Bu konuda MEB ile ortak projeler de yürütülmektedir. Örneğin MEB, Kilis'te 7 okulu, Gaziantep'te 8 okulu Mavi Hilal Vakfına devretmiş, bu okullardaki eğitim ve öğretmenlerin ayarlanması, okullarda eğitim veren öğretmenlerin maaşları, okulların temizlik ve yakıt masrafları, Suriyeli çocukların giyim ve kırtasiye masrafları gibi hizmetler vakıf tarafından karşılanmaktadır. Ulusal düzeyde bir dizi okul işletmekte ve desteklemektedir. Hali hazırda yurt çapında 2500 Suriyeli çocuğunu eğitimini üstlenmiş durumdadır(Dinçer, 2014: 33-36).

Diğer önemli bir alan kültür ve sanat 'tır. Bu alanda Sosyal Kültürel Yaşamı geliştirme Derneği (SKYGD), İzmir Müzisyenleri Derneği, Kırkayak, Malumat, Başak Kültür Sanat Vakfı, HAMİŞ) gibi STK'lar Suriyeli çocukların duygu, düşünce ve önceliklerini anlamaya yönelik yapılacak anket çalışmaları rehberliğinde sanat atölyeleri, resim ve fotoğraf atölyeleri, resim, heykel ve rap atölyeleri, buralarda üretilen ürünlerin oluşturacağı animasyon ve işlerin oluşturacağı animasyon ve stop motion filmlerinin hazırlanması ve gösterimi, oyuncak yapım atölyeleri kurulması ve üretimi, oyuncak köprüsü gibi kampanyalarla ihtiyacı olan çocuklara oyuncak dağıtılması, fotoğraf ve el sanatları atölyeleri, müzik kursları, dil kurslarının açılması, gezici kütüphaneler oluşturularak Suriyelilerin erişimine açılması ve son olarak konserler /konferanslar düzenlenmesi şeklinde özetleyebiliriz(Kutlu, 2016: 21-22).

6. Sonuç

İlk olarak belirttiğimiz gibi Türkiye coğrafi konumu, Avrupa'ya açılan köprü olması, liberal demokrasisi, çevre ülkelerdeki karışıklıklar gibi nedenlerle eskilerden beridir göç yolları üzerinde göçlere ev sahipliği yapan ve yapacak olan bir ülkedir. Bu gerçeğin kabullenilerek uzun vadeli eylem ve adaptasyon planlarının her zaman hazır olması lazımdır. Yani Suriyelilerin söz konusu yoğun göçü aslında o kadar da beklenmedik değildir, sadece gelen misafirlerin sayısı fazladır. Diğer yandan gelen Suriyelilerin büyük çoğunluğunun geçici olmadığı, artık burada kalacakları anlaşılmaktadır. Bu durumda önemli olan günlük ihtiyaçlardan çok misafirlerin, ekonomik ve sosyal entegrasyonudur.

Her geçen gün sayıları artan ve 3,5 milyonu geçen Suriyeliler, nüfus yoğunluğundan ötürü kamplarda yaşamayı bırakmakta; istihdam alanı bulmak, sosyalleşmek ve artık yeni bir düzen kurmak gibi gerekçelerle şehirlere, metropollere akın etmektedirler. Türkiye'nin farklı coğrafyalarına dağılan ve artık geri dönmeyecekleri kesinleşen Suriyeliler, Türk vatandaşlar gibi barınma, istihdam, sağlık, eğitim gibi hizmetlere ihtiyaç duymaktadırlar. Geçici misafirlik süreçleri giderek uzayan Suriyelilerin ülkelerindeki iç savaş bitmedikçe geri dönmesi zor bir hal almaktadır, bu sebeple artık onlarla bir arada yaşama kültürü geliştirilerek Türkiye'deki yaşam koşullarına entegre olmaları, şartlarının iyileştirilmesi ve Türk toplumu ile uyumlu hale getirilmeleri gerekmektedir. Bu noktada Devlete, devlete bağlı kamu kurumlarına ve sivil toplum örgütlerine büyük iş düşmektedir.

Suriyelilere yönelik hizmetlerde bulunan ve onların entegrasyon süreçlerinin yürütülmesinde başrol oynayan kurumlardan birisi AFAD'dır. Suriyelilere yönelik sağlık hizmetleri, barınma hizmetleri, gıda/yakacak desteği, eğitim, sosyal yardım ve hizmetler gibi konularda AFAD diğer kuruluşlarla da koordine olarak Suriyelilerin uyum süreçlerinde etkili olmaktadır. Bu süreçte daha çok hukuki alanda görevli olan kurum niteliğindeki Göç İdaresi Genel Müdürlüğü ise, yabancıların sınırdan giriş çıkışını, idari gözetim altında tutulmalarını, ikamet izinlerinin düzenlenmelerini, geçici kimlik belgesi verilmesini, geri gönderme işlemlerini, vize ve muafiyet işlemlerini yönetmekle görevlidir. Suriyelilerin yoğun oldukları illerde Göç İdaresi Genel Müdürlüklerinin kurulması, onların hukuksal statülerine kavuşmaları ve ikamet, kimlik gibi yasal işlemlerinin kolaylaşması açısından önemlidir. Onun dışında tercümanlık, avukatlık, danışmanlık gibi hizmetler de veren GİGM, Suriyelilerin sisteme daha kolay entegre olabilmeleri açısından önemli bir pozisyon üstlenmektedir. Devlete bağlı kamu kurumlarının dışında, bazı STK'lar da Suriyelilerin öncelikli ihtiyaçlarının giderilmesi ve topluma entegre olabilmeleri için çalışmalar yürütmektedir. Uluslararası Mavi Hilal Vakfı, Hayata Destek Derneği (HDD), Yeryüzü Doktorları, Deniz Feneri, İnsan Hakları Derneği (IHH), Mazlum-Der, Sivil Toplum Geliştirme Merkezi (STGM) gibi kuruluşlar bu STK'ların başında gelmektedir.

Bu noktadan sonra gelen Suriyelilerin, eğitim, sağlık, kültürel yönden iyi hizmet almaları, ekonomiye ve topluma kazandırılmaları hem gelecekteki olası sosyal ve kültürel sürtüşmeleri engelleyecek, bu kişilerin bireysel veya organize suçlara, terör örgütlerine karışmaları engellenecek, hem de nitelikli mesleki eleman olarak ekonomiye/üretime/milli gelire olumlu katkı sunabileceklerdir. İyi adaptasyon, eğitilmiş ve mesleki donanımlı misafirlerin artık Türkiye'nin istikrar ve refahına katkıda bulunacak ve hatta dünyanın başka bölgelerinde benzer krizlerle nasıl başa çıkılacağına dair örnek bir model bile teşkil edebilecektir. İyi bir adaptasyon süreci de ancak güçlü bir yasal zemine oturtulmuş, kararlı ve hızlı önlemlerin alındığı, kamuoyunun desteğini ihmal etmeden, hukuki düzenlemeleri yeterli, STK'lar ve diğer yerel aktörlerinde süreçte dahil olduğu, iyi düşünülmüş, tartışılmış ve yapılandırılmış kapsamlı göç politikaları ile olacaktır.

Kaynakça

- Adıgüzel, Y. (2016). Göç Sosyolojisi. Nobel Yayıncılık. Ankara.
- Aksoy, Z. (2012). "Uluslararası Göç ve Kültürlerarası İletişim". Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi. 5(20): 295-298.
- AFAD (Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı). (2013). Türkiye'deki Suriyeli Kadınlar Araştırması. <https://www.afad.gov.tr/Dokuman/.../71-2014052014474-afadfaaliyetraporu2013.pdf>.
- Aslan, C. (2016). "Suriyeli Sığınmacıların Kurumsal Muhatapları: Adana Örneği. Çukurova Araştırmaları Derneği". Cilt 2, Sayı 2, Kış 2016 (130-157), s. 133. DOI Number: <http://dx.doi.org/10.18560/cukurova.1036>.
- BİANET (2019). Mülteciler Derneği Ekim 2019 Suriyeli Mülteci Verilerini Açıkladı, 18 Ekim 2019, <http://m.bianet.org/bianet/insan-haklari/214682-multeciler-derneği-ekim-2019-suriyeli-multeci-verilerini-acikladi>.
- BMMYK (2005a), "Mülteciler ve Türkiye; Türkiye'nin Bireysel Başvurular İçin Sığınma Sistemi" <http://www.un.org.tr>. (12.06.2005)
- Bozkurt, K. (2016). "Suriye İç Savaşı: Savaşın Yarattığı Mültecilik Akınının Türkiye ve Avrupa Birliği'ne Yansımaları". Türkiye Siyaset Bilimi Dergisi, Cilt 1, Sayı 1 (57-70), s.58.
- Charalambidou, N. (2018). Mülteci ve Göçmenlere Yönelik Irkçılık ve Ayrımcılık. Uluslararası Ayrımcılık Konferansı. Eşit Haklar İçin İzleme Derneği. Ceylan Matbaası, İstanbul 2018, ss.173-174.
- Çağlayan, S. (2006). "Göç Kuramları, Göç ve Göçmen İlişkisi". Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. (17): 67-91.
- Çınar, S. (2014). Arap Baharı'nın Nedenleri, Uluslararası İlişkiler Boyutu ve Türkiye'nin Dış Ticaret ve Turizm Gelirlerine Etkileri. Kafkas Üniversitesi İİBF Dergisi, Cilt 6, Sayı 10, Yıl: 2015, (51-68), ISSN:1309-4289, ss. 53-54.
- Dinçer, O.B, Federici,V., Ferris,E., Karaca,S.,Kirişçi K., and Özmenek Çarmıklı, E.(2013). "Turkey And Syrian Refugees: The Limits Of Hospitality." https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2016/06/Turkey-and-Syrian-Refugees_The-Limits-of-Hospitality-2014.pdf. November 2013.
- Dorman, S. (2014). Educational Needs Assessment for Urban Syrian Refugees in Turkey. September 2014. Duke University Felsman Fellow at YUVA Association.
- Erdoğan,M., Karapınar Y.D. ve Aydınli,D. (2013). "Türkiye'nin Göç Politikası", Ed.: Mete Yıldız ve Mehmet Zahid Sobacı, Kamu Politikası: Kuram ve Uygulama, 1. Baskı, Ankara: Adres Yayınları (422-464.), s.434-435.
- Erdoğan, M. (2015). " Türkiye'deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum". İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Erdoğan, M. (2019). Türkiye'deki Suriyeli Mülteciler Raporu. Konrad Adenaur Stiftung.
- Geçici Koruma Yönetmeliği (2014). <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/10/20141022-15-1.pdf>
- Giddens, A. (2008). Sosyoloji, (İstanbul: Kırmızı Yayınları), (Haz: C. Güzel).
- İçduygu, A. (2014). Türkiye'ye Yönelen Uluslararası Göç Hareketleri. İÇDUYGU, Ahmet. ERDER, Sema. GENÇKAYA, Ömer Faruk (Ed.). Türkiye'nin Uluslararası Göç

- Politikaları, 1923-2023: Ulus-devlet Oluşumundan Ulus-ötesi Dönüşümlere. İstanbul: Koç Üniversitesi Göç Araştırmaları Merkezi, s. 321.
- İltica ve Göç Mevzuatı (2005). https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/Yayinlar/Kitaplar/iltica_goc_mevzuati.pdf. Ankara Şubat 2005. Başkent Matbaası-ANKARA. ISBN-975-6964-05-7
- Kahraman, S. (2016). Türkiye’de Göç Yönetişimi Ve Suriyeli Sığınmacılar. Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi Ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Konya-2016, s.96.
- Karabulut, R. ve Açıık, M. (2018). “Suriyeli Sığınmacıların Türkiye’ye Ekonomik Maliyeti (2011-2017). Birey ve Toplum Dergisi”.Bahar 2018, Cilt 8, Sayı 15 (131-144), s. 143.
- Kirişçi, K. (2014), Misafirliğin Ötesine Geçerken Türkiye’nin “Suriyeli Mülteciler” Sınavı. Brookings Enstitüsü & Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu (USAK). Haziran 2014.
- Köse, İ. (2016). “Avrupa Birliği'nin Mülteci Açmazı ve Türkiye-Avrupa Birliği Geri Kabul Anlaşması”, Elektronik Siyaset Bilimi Araştırmaları Dergisi, 7 (1):1-27.
- Kutlu, Z. (2016). “Bekleme odasından oturma odasına”. Açık Toplum Vakfı ve Anadolu Kültür Vakfı. Suriyeli Mültecilere Yönelik Çalışmalar Yürüten Sivil Toplum Kuruluşlarına Dair Kısa Bir Değerlendirme. Nisan 2016. <http://ingev.org/kutuphane/bilgi-merkezi/bekleme-odasından-oturma-odasına/>. ss.1-4 .
- Lee, E. (1966). A Theory of Migration. Demography. 3: 47-57.
- Mülteciler Derneği (2020). Türkiye’deki Suriyeli Sayısı Mart 2020.
- Oral, P. (2016). Türkiye’de Sığınmacı Çocuk Olmak. Sosyal Kültürel Yaşam Destekleme Derneği, Sivil Düşün Platformu, Açık Toplum Vakfı, İstanbul Saha Araştırması.
- Orhan, O. ve Gündoğar, Ş.(2015). Suriyeli Sığınmacıların Türkiye’ye Etkileri, ORSAM&TESEV Raporu, ORSAM Rapor No: 195, Ocak 2015, ss.7-8.
- Önder, N. (2019). “Türkiye’de Geçici Koruma Altındaki Suriyelilere Yönelik Sağlık Politikalarının Analizi”. Göç Araştırmaları Dergisi, Cilt: 5, Sayı: 1, Ocak - Haziran 2019 (110 – 165), ss.138-140.
- Örselli, E. Ve Babahanoğlu, V. (2016). “Türkiye’nin Göç yönetimi ve Göç Politikalarının Gelişimi: Bir Kamu Politikası Analizi”. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi. Cilt. 9. Sayı 43, s.2064.
- Özdemir, Ç. (2016). “Suriye’de İç Savaşın Nedenleri: Otokratik Yönetim mi, Bölgesel ve Küresel Güçler mi?”. Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 33, Sayı 2 (81-102), s.93-96
- Özel, R. ve Karakış, G. (2016). “Suriyelilere ‘Çalışma İzni’ Geliyor”, Hürriyet, 11 Ocak.
- Pazarcı, H. (1989). Uluslararası Hukuk Dersleri II, (Ankara: SBF ve Basın- Yayın Yüksekokulu Basımevi).
- Petersen, W. (1958). A General Typology of Migration. American Sociological Review. 23: 258-263
- Refugees In Turkey: Livelihoods Survey Findings 2019. Turkish Red Crescent and World Food Programme.

- Sarı, C. ve Okur, A.M (2017). Lübnan’da Suriyeli Mültecilerin Durumu, Nisan 2019, Agora Derneği, <https://sivildusun.net/wp-content/uploads/2019/04/Agora-Derneg%CC%86i-Lu%CC%88bnan-Raporu.pdf>.
- Sert, D. (2014). Küresel Hareketlilik ve Göç“, Balta, Evren. (Ed), Küresel Siyasete Giriş, (İstanbul: İletişim Yayınları): 505-522.
- Şimşek, D. (2018). Göç ve Irk Temelli Ayrımcılık. Uluslararası Ayrımcılık Konferansı. Eşit Haklar İçin İzleme Derneği. Ceylan Matbaası, İstanbul 2018, s.42.
- T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (2016), Türkiye Göç Raporu, Yayın No 40, Nisan 2017.
- T.C. Kalkınma Bakanlığı, (2014). Onuncu Kalkınma Planı. Göç Özel İhtisas Komisyon Raporu 2023. Ankara 2014, ISBN 978-605-4667-57-4, Yayın No: KB-2858, ÖİK: 712, ss.41-42.
- T.C. Kamu Denetçiliği Raporu (2018). Türkiye’deki Suriyeliler. Özel Rapor. Elma Teknik Basım Matbaacılık. Ankara, ss.91-92.
- Tınas, M. (2017). “Lübnan’daki Suriyeli Mülteciler: Hükümet Stratejisi Yokluğunda Ekonomik, Siyasi ve Mezhepsel Zorlukları”, ORSAM, Mayıs 2017, Say. 62, s. 1
- Uluslararası Af Örgütü (2014). Struggling To Survive Refugees From Syria In Turkey. Amnesty International. November 2014. Index: EUR 44/017/2014. <https://www.amnesty.org/download/Documents/208000/eur440172014en.pdf>. pp.20-22.
- Uluslararası İşgücü Kanunu (2016). <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6735.pdf>
- United Nations Development Programme (UNDP), the International Labor Organization (ILO) and the World Food Programme (WFP) (2017) Jobs Make the Difference Expanding Economic Opportunities for Syrian Refugees and Host Communities Egypt - Iraq - Jordan - Lebanon - Syria – Turkey, p.83.
- Ünlü, K. (2020). Yirmibirinci Yüzyıl Enstitüsü. Ürdün’deki Suriyeli Sığınmacılar, <https://21yyte.org/tr/urdun/urdun-deki-suriyeli-siginmacilar>.
- Yavuz, Ö. (2015). “Türkiye’deki Suriyeli Mültecilere Yapılan Sağlık Yardımlarının Yasal ve Etik Temelleri”, Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 12, Sayı 30, (265-280.), s.275.
- Yıldız, C. (2017). Mültecilerin İşgücü Piyasasına Entegrasyonu Konusunda Çeşitli Ülke Örnekleri Ve Türkiye İş Kurumu İçin Öneriler. T.C. Çalışma Ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü. Uzmanlık Tezi. S.12